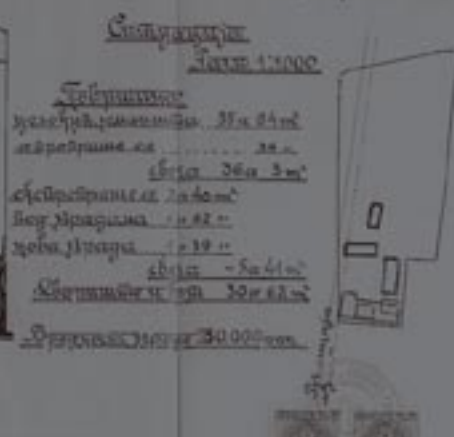

АРХИТЕКТУРА ПОЖАРЕВЦА У ПЕРИОДУ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ
ПОЖАРЕВАЦ

ПОЉОПРИВРЕДНА ШКОЛА

ПОЖАРЕВАЦ, 2016.

**АРХИТЕКТУРА ПОЖАРЕВЦА
У ПЕРИОДУ
ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА**

Историјски архив Пожаревац

АРХИТЕКТУРА ПОЖАРЕВЦА
У ПЕРИОДУ ИЗМЕЂУ ДВА
СВЕТСКА РАТА

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ
ПОЖАРЕВАЦ

- **Издавач:**
Историјски архив Пожаревац
www.arhivpozarevac.org.rs
info@arhivpozarevac.org.rs
- Едиција „Изложбени каталози“
Каталог 21
- **За издавача:**
Др Јасмина Николић, директор
- **Главни и одговорни уредник:**
Др Јасмина Николић
- **Организација и визуелизација изложбе:**
Историјски архив Пожаревац
- **Аутори каталога и изложбе:**
Слободанка Цветковић
Наташа Милошевић Дулић
Петар Винкић
- **Дизајн каталога:**
Ненад Величковић
- **Штампа:**
SVEN Ниш
- **Тираж:**
300
- **2016.**
С Историјски архив Пожаревац
- **ISBN: 978-86-84969-67-7**
- **Штампање публикације и поставку изложбе омогућио је**
Град Пожаревац

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ

Изложбени каталози

Каталог 21

Слободанка Цветковић

Наташа Милошевић Дулић

Петар Винкић

**АРХИТЕКТУРА ПОЖАРЕВЦА
У ПЕРИОДУ
ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА**

Пожаревац, 2016.

РЕЧ УНАПРЕД

Драгоценна архивска грађа, фотографије и техничка документација о архитектури јавних и приватних објеката у Пожаревцу, која се чува у архивским фондovima и збиркама Историјског архива Пожаревац, незаобилазна је у сагледавању значаја архитектуре у обликовању визуелне слике савременог Пожареваца. Пројектна активност Историјског архива Пожаревац „Архитектура Пожареваца у периоду између два светска рата“¹ подухват је од изузетног значаја како за стручњаке који се баве проучавањем историјских извора, тако и за оне који се баве урбанизмом и планирањем развоја градова, јер поштовање континуитета развоја градова и спознавање града као динамичке структуре која је у непрекидном развоју и трансформацији, један је од постулата одрживог развоја. Овде приказани архивски документи, као историјски извори првог реда, репрезентују *архитектуру модерне* Пожареваца у периоду од 1918. до 1941. године, али и културни, привредни и сваки други напредак града. Систематизацијом примера реализованих јавних и при-

1 Пројектна активност „Архитектура Пожареваца у периоду између два светска рата“ обухвата изложбу архивских докумената, каталог изложбе, електронску публикацију/виртуелну изложбу, сет архивских фотографија/разгледница и постер.

ватних објеката у Пожаревцу у овом периоду, истражује се у којој мери је идеја *модерне* била заступљена у архитектури Пожареваца тог доба, у контексту важних друштвених и културних појава и идеја у Европи и Србији које су промовисале савремено друштво, са претпоставкама успостављања важне корелације између начела *модерне* и архитектонских реализација домаћих аутора.

Архитектура повезује технолошке могућности, економију, социјални контекст и културу друштва. Она одражава друштвени тоталитет. Одабрани архитектонски јавни и приватни објекти Пожареваца представљени су понаособ на изложбеним паноима, са основним подацима везаним за објекат и оригиналном техничком и фото-документацијом која се чува у Историјском архиву Пожаревац. Издвојена су, између осталог, документа о изградњи Дома Трговачке Омладине (1930. година), школе „Краљ Александар Први“ (1939), Цветног трга (1922), Споменика Војнику (1923), Пожаревачке гимназије (период од 1934. до 1940), објеката унутар Пољопривредне школе (1930), затим документа о доградњи Градске болнице (1939), Цркве Светог Николе, Железничке станице, о реконструкцији Задружног дома (1929), као и о изградњи бројних приватних објеката у граду.

Ови драгоценни извори сазнања о архитектури града Пожареваца, у периоду између два светска рата, одсликавају његово израстање у средиште које прихвата и преноси утицаје, модернизује се и унапређује друштвени, политички, културни и сваки други живот, доживљава свој преображај и доприноси обогаћивању српског грађанског живота.

Са аспекта историографије, архивска грађа о јавним и приватним објектима у Пожаревацу из фондова и збирки Историјског архива Пожаревац, презентована на изложби, представља сведочанства о професионалним и људским достигнућима једне средине и њених градитеља, у нади да их је могуће применити изнова у практичном и теоријском облику. Ова изложба пружа и сазнање да заштита архивске грађе, њена обрада, проучавање и публиковање, доприносе унапређењу знања о сопственој прошлости.

На крају, имајући у виду то да су наши градови суочени са проблемом недостатка планске документације, да већина градова нема класификовану историјску грађу која би послужила као основа за њихов даљи развој на принципима континуитета и очувања њихових специфичности и идентитета, са једне стране, а са друге, несумњив допринос историји развоја архитектуре *модерне* и урбанизма који ова тема носи са собом, као и то да су изложба и каталог „Архитектура Пожареваца у периоду између два светска рата“ настали коришћењем оригиналне архивске грађе Историјског архива Пожаревац, јесу чињенице које доказују да ово јесте културни догађај који ће дати допринос за сва будућа истраживања континуираног урбанистичког развоја

града, проналажење и утврђивање карактера и његовог идентитета у циљу његове успешне обнове у духу нових урбанистичких повеља и одрживог развоја.

Сасвим на крају, Историјски архив Пожаревац позива Вас да заједно откријемо наш град, да мислимо Пожаревац као садашњост почевши од прошлости чија нам искуства могу помоћи да превазиђемо проблеме у планирању данашњег града.

Посебну захвалност дугујемо Граду Пожаревацу који је омогућио реализацију пројекта „Архитектура Пожареваца у периоду између два светска рата“.

У Пожаревацу, септембар 2016. године

Главни и одговорни уредник
Др Јасмина Николић, директор
Историјског архива Пожаревац

ПОЖАРЕВАЦ У ПЕРИОДУ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА

Крајем 19. века Србија је још увек пољопривредна земља са ситним сељачким поседом, а 1890. године је званично имала само пет градова Београд, Ниш, Крагујевац, Пожаревац и Лесковац са више од 10 хиљада становника.² Пред Први светски рат Пожаревац је имао око 10.000 становника, и то 630 земљорадничких домова, 634 занатлијских, 251 трговачких, 85 кафецијских, 252 чиновничка, 28 адвокатских и 264 надничарска дома.³ О величини и снази Пожаревца стећи ћемо утисак и поређењем са Чачком који је пред Други светски рат имао мање од 10.000 становника.⁴ За време Првог светског рата, град је тешко пострадао, како у материјалном погледу, тако и у погледу становништва. Статистика бележи да је већ 1921. број становника поново достигао цифру 10.578, а десет година касније, број се попео на 14.055 становника. Становништво

2 Александар Кадијевић, *Један век тражења националног стила у српској архитектури (средина XIX – средина XX века)*, Београд, 20072, 31.

3 Слободанка Цветковић, *Позоришни живот Пожаревца између два светска рата, 19. Видети у: Пожаревачко позориште између два светска рата - пројекат Историјског архива Пожаревац*, каталог изложбе, Пожаревац, 2007².

4 Марко Поповић, Мирослав Тимотијевић, Милан Ристовић, *Историја приватног живота у Срба*, Београд, 2011,531.

су чинили већином Срби православци (98,5%), а остало друге вероисповести и народности. Михаило Миладиновић сматра да је у Пожаревцу почетком 20. века било свега 2% старих Пожаревљана⁵, а да су остало досељеници, различитих етничких струја, али је било и странаца досељеника, посебно Грка који су се врло лако и брзо прилагодили. Поред њих било је и Влаха, Цинцара, Турака, Мађара, Бугара, Чеха, Цигана.⁶ Градимир Д. Вуловић наводи да је од 1931. године до 1939. прираштај становништва Пожаревца био релативно висок и износио око 2000 становника, односно 10%, па је већ 1939. када је он писао *Путовођу* Пожаревац бројао око 16.000 становника и 3.280 домова. Законом о општинама из 1933. године⁷ Пожаревац је добио статус града а тиме и шири долокруг рада и већу аутономију.⁸ О динамици којом је град живео сведочи и податак да је у град дневно пристизало 12 возова и исто толико полазило из Пожаревца за разна места Краљевине. Постојала је изграђена

5 Михајло Ј. Миладиновић, *Пожаревачка Морава*, Пожаревац, 1928, 190; Миодраг Пурковић, *Пожаревац*, Пожаревац, 1934, 72-74.

6 С. Цветковић, *нав. дело*, 17-18.

7 *Збирка закона*, св. 211/1933, од 14. марта 1933. године.

8 Градимир Д. Вуловић, *Путовођа (адресар) кроз Пожаревац и срез*, Пожаревац, 1939, 3-7.

железничка веза са Београдом у дужини од 93 километра. Дневно су за престоницу из Пожаревца полазила четири воза директно и два са преседањем у Малој Крсни, али и за Смедерево, Велику Плану, Петровац ка коме је ишла пруга уског колосека. Постојале су и аутобуске линије које су Пожаревац спајале са другим местима.⁹

⁹ Г. Д. Вуловић, *нав. дело*, 22-25.

1*

У међуратном периоду град је у односу на период пре Првог светског рата напредовао што се тиче урбанизације, према оцини Г. Вуловића за 50%, добивши бољу калдрму, зграде, електрич-

* Попис илустрација у тексту дат је на крају публикације

но осветљење, паркове, скверове, разне културно-просветне и националне институције, школе, хигијенске установе, железничку мрежу. Вредност инвестиција у граду у зградама и земљишту пред Други светски рат процењивала се на 800 милиона динара, а у обртном капиталу трговаца и занатлија око 100 милиона тадашњих динара. Пожаревац је имао извознички значај. Извозиле су се свиње, живина, јаја, говеда, коњи, жито, кукуруз, јечам и пасуљ. На пожаревачкој пијаци годишње се просечно продавало око 10 хиљада комада крупне стоке, 16 хиљада комада свиња, 10 хиљада комада прасади.¹⁰ Највећи проценат становништва се и у међуратном периоду бави трговином, занатством и непроизводним делатностима. Од индустријских предузећа Пожаревац је имао два парна млина, електричну централу, пет циглана и црепана, преко двеста занатских радњи, хлебара, берборо-физера, абација, бравара, електроинсталатера, чак седамнаест адвоката, обућаре, опанчаре, кожаре, столаре, коваче, фотографе, водоинсталатере, браваре, модискиње... У међуратном периоду развија се и телефонска мрежа па је 1939. у граду било седамдесет два телефонска претплатника. Друштвени живот се одвијао у осамдесет четири кафане, крчме и угоститељске радње, три хотела.¹¹ Развијена је и здравствена служба, у граду

10 Градимир Д. Вуловић, *нав. дело*, 3-7.

11 Број кафана и сличних објеката у свим српским градовима се повећавао. Ваљево до Другог светског рата је једва имало 10.000 становника, али је 1938. године имало 62 угоститељске радње, а три године касније чак 94 кафане. У Београду их је у међуратном периоду било око 800, око 1000 бакалница, 86 пекара и 42 апотеке. М. Поповић, М. Тимотијевић, М. Ристовић, *нав. дело*, 542.

је радило двадесет три лекара, од тога њих девет је имало ренген апарате, било је пет апотека, три зубна лекара, два ветеринара, шест бабица, постојала су два јавна купатила јавна. У граду је радило и пет новчаних завода и дванаест задруга. Постојало је једанаест грађанских удружења, двадесет једно хумано удружење, седам удружења младих, четири спортска клуба, деветнаест државних установа, седам бановинских установа, три друштвене установе, пет црквених општина, два инжењера, шест пијаца.¹² Као и данас и тада је пијачни дан у Пожаревцу био сваког петка. Вашар се одржавао на Петровдан, од 12-14. јула и на Петковицу (27-29. новембар). О тежњи грађана Пожареваца да прерасту у модеран и културан град сведочи и чињеница да је иницијативом грађана 1929. године основано Обласно народно позориште које су овај град и његови грађани сопственим снагама издржавали до 1934. године.¹³

12 Пожаревац је 1939, према Г. Д. Вуловићу, имао следеће пијаце: *Марвена пијаца* на Вашаришту са главним прилазом из улице Александра Николајевића, *Дрварска пијаца* са прилазом из Јованове улице идући ка железничкој станици на простору између касарне и Женског казног завода и Јованове улице, *Житарска пијаца* на простору преко од зачеља банског здања прилаз из Јованове, Гимназиске и оштинског парка, *Зелена пијаца* од житарске пијаце са прилазом из Јованове улице, парка и Цветног трга, *Пилићарска пијаца* на тргу Краљице Марије у близини општине, *Рибарска пијаца* на самом Скверу код Градског поглаварства. Г. Д. Вуловић, *нав. дело*, 22.

13 С. Цветковић, *нав. дело*, 19-20, 24.

ГРАДИТЕЉСТВО

Почетком 20. века, мења се архитектонски и урбанистички лик српских вароши и градова. Све већи утицај на оријентални и балкански начин грађења имају западноевропски стилови. На то утиче и процват привреде, занатства, трговине, рударства и индустрије. Трговачке и пословне везе утичу да грађански сталез¹⁴ у настајању прихвата утицаје Запада и у погледу становања и уређења својих градова и домова. Ратна разарања у Првом светском рату, стварање нове државе, привредни успон грађанског слоја, снага која се осетила у сваком сегменту друштва доводе и до појачане градитељске делатности. У међуратном периоду, бар у првим деценијама после Првог светског рата велики утицај на српско градитељство извршили су многобројни руски архитекти који су као емигранти крајем друге и почетком треће деценије 20. века пребегли у Србију.¹⁵ Већ у трећој деценији 20. века полако престаје да делује најстарија генерација градитеља која је обележила претходни период развоја српског стила, на сцену ступају нови који су своја знања стицали на западним универзитетима, па крајем међуратног периода ничу и велика архитектонска дела домаћих стручњака.¹⁶ Српску архитектуру између два светска рата карактерише развој без неке веће везе са осталим центрима у Југославији, а изражава се кроз три различита духовна концепта архитек-

14 Александар Кадијевић, *нав. дело*, 31.

15 *Исто*, 181.

16 *Исто*, 191.

туре – наднационални академизам, инспирисан европским историјским стиловима деветнаестог века, а који је одговарао многонационалној Југославији, национали српски или српско-византијски стил, који се сматрао незваничним државним стилем и стил модерне, зачете у Србији крајем треће деценије. Модерна је као стил интернационално опредељена архитектура и она ће после Другог светског рата однети потпуну превагу у социјалистичкој архитектури.¹⁷ На српску архитектуру и њен израз имале су утицаја идеје југословенства, соколства, али и утицај Српске цркве, посебно у време Патријарха Варнаве (1930-1937).¹⁸ Током треће деценије двадесетог века Краљевина СХС је и својим називом потенцирала вишенационални састав државе, али није могла да прикрије све бурније националистичке расправе које су резултирале увођењем диктатуре 1929. године. У овом периоду у архитектури доминира академизам, који је био „наднационални“, а најутицајнији архитекта је Николај Краснов.¹⁹ Национални стил у профаној архитектури административних и пословних зграда као и у градитељству приватних кућа успева да одржи равнотежу са академским и раним модерним објектима све до 1931, када је постепено потиснут на маргину. Пример последњих изданака националног стила из наших крајева је Гимназија у Великом Градишту коју је пројектовао пожаревачки архитекта Петар Јовановић.²⁰

17 *Исто*, 192.

18 *Исто*, 183-184.

19 *Исто*, 230.

20 *Исто*, 181.

Грађевински замах после Првог светског рата захтевао је и уређење грађевинске делатности. Такође, било је потребно уједначити различите прописе, па и у области грађевинарства у мноштву прописа различитих области које су чиниле Краљевину. Током постојања Србије као независне државе донети су *Закон о подизању јавних грађевина од 23. марта 1865, Измене Закона о подизању јавних грађевина од 24. октобра 1872. године, Закон грађевински за варош Београд од 11. децембра 1896, Измене Закона грађевинског за варош Београд од 24. јануара 1901. године, Закон о становима од 30. децембра 1921.*²¹

Грађевински законик Краљевине Југославије је донет 1931. године,²² а Општа упутства за израду уредбе о извођењу регулационог плана и грађевинског правилника, следеће 1932.²³ Законом је било предвиђено да се 6 месеци по ступању на снагу Закона изради Правилник о изради регулационих планова и општа упутства за израду уредбе о њиховом извођењу, као и грађевински правилник. Сваки бан за своју бановину био је дужан да изда у року од 6 месеци упутства за грађевински правилник по којима ће поједине општине радити своје грађевинске правилнике. Грађевински законик је дефинисао регулациони план, а грађевински правилник је требало да се одреди на основу Закона према месним приликама и потребама. Рок за израду регулационих планова и уредбе предвиђен је најдуже шест година, а за грађевински правилник две годи-

21 <http://www.ingkomora.org.rs/zakoni/?id=propisiKraljevineJugoslavije> (04.07.2016.)

22 *Службене новине Краљевине Југославије*, 133/31.

23 *Службене новине Краљевине Југославије*, 166/1932.

не по истеку првобитно датих рокова од шест месеци. Закон је предвиђао висину зграда у зависности од густине насеља (4 спрата у густом насељу, 2 спрата у ретком и у варошима највише 2 спрата). Предвиђен је и заштитни зелени појас у насељеним срединама. Грађевине су законом морале бити архитектонски „обрађене“ и имати што правилнији облик на свим странама које су видне. Прописани су и хигијенски услови. Тако је стан морао имати најмање собу, кујну и оставу. Станови су морали бити осигурани од влаге свуда где људи раде и бораве, заштићени од хладноће и топлоте у мансарди. Простор за живот морао је имати прозоре, могућности за проветравање и светлост. Прописана је висина просторија у сутерену и мансарди на два и по метра, а у приземљу три метра, у спратовима 2,80 м, за домаћинске сврхе 2,25м, а за трговачке радње и пословне просторије 3,5м у приземљу. Сваки стан и пословна просторија морали су имати нужник, довољно осветљен и подешен за проветравање, везани канализацијом са јамама. Јаме су морале бити непробојне, удаљене од спољнег зида најмање метар и довољно удаљене од улице, а од суседа такође један метар. Просторије за стоку смештене у згради за становање морале су бити одељене непробојним зидовима и таваницама од станова, са проветравањем, вратима која добро затварају, а нечистоће су морале посебним каналом да се одводе. Материјали који су се користили били су за зидове природан или вештачки камен, бетон или ојачан бетон и опека, а у ретко насељеним местима могао је бити и бондрук (набијена земља) или други материјал за који се утврди да је подесан за грађење. Дрвене зграде и од црепића или непечене опеке и на-

боја допуштале су се према закону само изузетно, према месним приликама. Кровови су морали бити покривени несагоривим материјалом, а сигурност од пожара такође је морала унапред да се предвиди.

Због увођења реда у грађевинарству прописано је да се ни једно ново грађење не може почети без грађевинске дозволе, као и за све радове којима се мењају конструктивни делови, спољашност и величина постојећих грађевина, као и њихова намена. Грађевинске дозволе је издавала општина, а захтев је морао да садржи ситуациони план, план грађевине у три примерка, статички прорачун и технички опис грађевине у два примерка, исправу о издатој регулационој и нивелационој линији за зидање, доказ лица о својини или дозвола власника да се предвиђени радови могу извршити на његовом земљишту. Пројекте за приватне грађевине одобравала је општина по мишљењу грађевинског одбора, а пројекте за општинске грађевине и приватне грађевине намењене јавној употреби одоравао је бан, док је за пројекте у Београду, Земуну и Панчеву одобрење давао министар грађевина. За црквене грађевине, оправке и рестаурације истих, као и старих споменикам дозвола је давао министар грађевина. Грађевинска дозвола је важила две године од одлуке о дозволи. Употребна дозвола се добијала тако што општина комисијски прегледа у року од 10 дана по пријему нову грађевину, а без одобрења – употребне дозволе, грађевина се није смела употребљавати. Вршење надзора вршили су технички органи општине. За градњу без дозволе и супротно од прописа биле су предвиђене казне, као и за

СЛУЖБЕНЕ НОВИНЕ

Краљевине Југославије

16 јун, уторак, у Београду

Година XIII — 1931 Бр. 133 — XLII

„СЛУЖБЕНЕ НОВИНЕ“ излазе сваког дана, сем недеље и празничних дана. — Година је претплата: за Краљевину 400 динара а полугодична 200 динара. За иностранство: 350 фр. франка годишње, а за пола године 175 франка. Претплата се поплаћује унапред најмање за пола године. За иностранство прилажу претплату и све поште. — За уредбе и приватне огласе плаћа се по утврђеној тарифи Претплата, огласи и новци шаљу се непосредно благајни Државне штампарије. Рукописи шаљу се Уредништву „Службених новина“. Они се не враћају. Приватна исплаћена писма не враћају се. — Уредништво и експедиција „Службених новина“ налазе се у Државној штампарији, Пон-Дукина ул. бр. 14 — Поједини бројеви продају се по 1.50 динара од табакџи. — Телефон Управника 1204. — Телефон Уредништва 1255. — Телефон Благајне 3528. — Телефон Штампарије 45 и 5308.

СЛУЖБЕНИ ДЕО

294.

МИ
АЛЕКСАНДАР I

по милости Божјој и вољом Народног
КРАЉА ЈУГОСЛАВИЈЕ

На предлог Нашег Министра грађевина, а по саслушању Претседника Нашег Министарског савета, прописујемо и проглашујемо:

ГРАЂЕВИНСКИ ЗАКОН

ПРВИ ДЕО

Градови и варошице (трговишта)

I ОПШТЕ ОДРЕДБЕ

§ 1.

Примена

Уређење градова и варошица (подизање, изградња, проширење, асанација итд.), подизање, одржавање и преправка свих врста грађевина, као и заштита јавних грађевинских интереса у целој Краљевини, врши се по првом делу овог Закона. На које ће се градове и варошице применити овај Закон, одређиће се уредбом, коју ће прописати Министар грађевина, у сагласности са Претседником Министарског савета.

§ 2.

Појам грађевине

Под грађевином у смислу овог Закона разумеју се: зграде свих врста, улице, путеви, тргови, вртови, паркови, игралишта, гробља, слагалишта дрва, сајмишта, аеродроми, мостови, насипи, откопи, кејови, канали, водоводи, канализације, инсталације осветљења, подземне безинске станице, бунари, ограде, огласне табле и стубови, киосци, железнице, трамваји, поштанско-телеграфско-телефонске и друге инсталације као и у опште градње у јавном интересу у колико су у вези са уређењем и уличним постројењима и у колико за њих не важе одредбе посебних закона.

II

УРЕЂАЈНИ ОСНОВИ

§ 3.

Састав и унутштва

(*) Уређајне основе састављају: регулациони план, уредба о његовом извођењу и грађевински правилник.

(*) Сваки град и варошица по § 1 морају имати своје уређајне основе, а ако се градови и варошице додирују, растављени само улицом или водним током (реком, речицом, потоком) онда морају имати заједнички — јединствени регулациони план.

(*) Министар грађевина прописује, у року од 6 месеца по ступању на снагу овог Закона, правилник о изради регулационих планова и општа унутштва за израду уредбе о њиховом извођењу и грађевинског правилника; ова општа унутштва за грађевински правилник, уколико се односе на хигијенске прописе, Министар грађевина прописује у споразуму са Министром социјалне политике и народног здравља.

(*) Сваки бан за своју бановину или за поједине делове бановина издаје у даљем року од 6 месеца ближа унутштва за грађевински правилник по којима ће поједине општине радити своје грађевинске правилнике.

§ 4.

Регулациони план

Регулациони план одређује према месним приликама и потребама а сходно одредбама овог Закона:

- 1) грађевински реон са границама ужег и ширег реона;
- 2) заштитни појас;
- 3) регулационе линије улица и путова (са ознаком њихове ширине), тргова, тротоара, водотока, вртова, као и регулацију места на којима се комуникације укрштају;
- 4) грађевинске линије зграда, где ове отступају од регулационе линије;
- 5) правце и потребно земљиште за железнички, трамвајски, водни, аутомобилски и ваздушни саобраћај;
- 6) теренске и нивелационе коте улица, тротоара, тргова, путова и других комуникација (нивелациски план);
- 7) површине за становање, трговину, индустрију, војску, игралишта, паркове, гробља, вртове, шуме, поља итд.;
- 8) грађевинске зоне обзиром на саму густину насеља, начин изградњавања и висину зграда (густо, средње и ретко насеље);
- 9) места за јавне грађевине.

§ 5.

Уредба о извођењу регулационог плана

(*) Уредба о извођењу регулационог плана одређује према месним приликама и потребама а сходно одредбама овога Закона:

- 1) прописе о изградњавању улица и путова, (о ширини, успони, спојевима) трговина, парковима, садовима итд.; о јавним зградама и игралиштима, о одржавању природних лепота и историј-

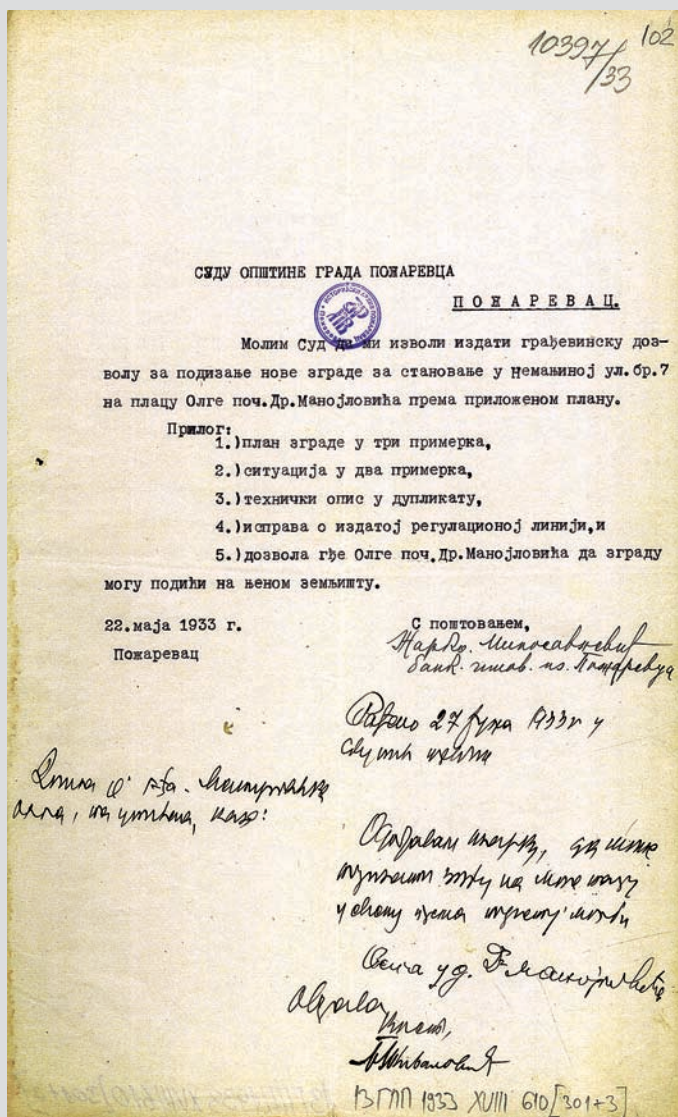
Мирољуб Тодоровић

1

ГРАЂЕВИНСКОЈ ИНСПЕКЦИЈИ

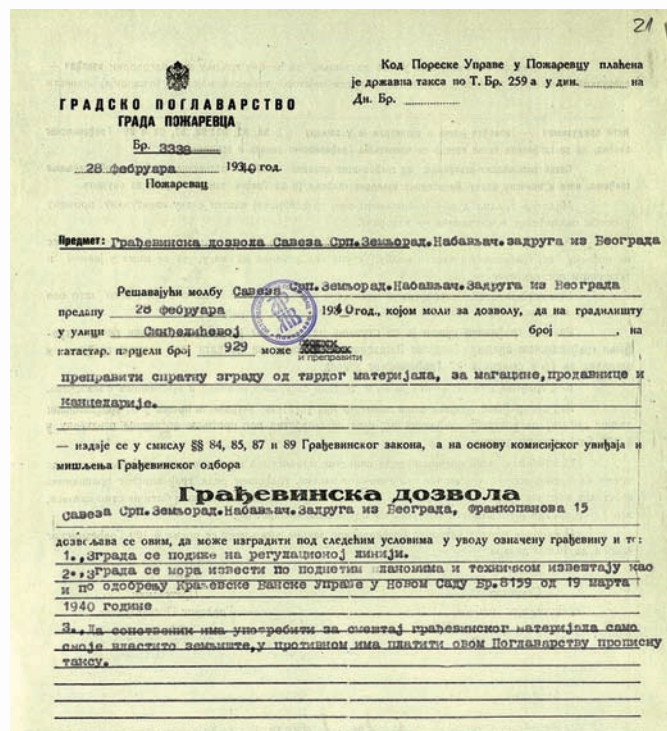
2

употребу без дозволе. Грађевински одбор, за градове до 50.000 становника и варошице, имао је три члана од којих су били један лекар и један инжењер или архитект, а у недостатку могао је бити и други квалификовани стручњак. У

3

градовима преко 50.000 становника комисија се састојала од 5 чланова, два инжењера или архитеката или један инжењер и један архитект и један лекар по могућству хигијеничар. За јавне

4

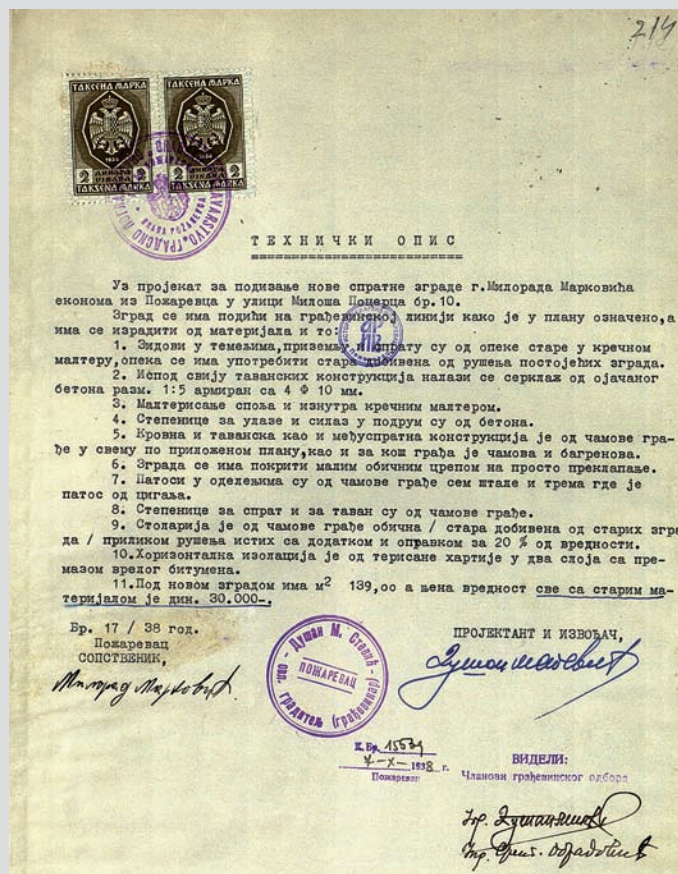
и јавној употреби намењене грађевине у селима, богомоље, школе, суднице, механе, млинове, грађевинске дозволе давао је бан по саслушању општине, а на предлог среског начелника, док је за приватне сеоске зграде са више од једног спрата, грађевинске дозволе издавао срески начелник на предлог дотичне општине.

Општа упутства за израду Уредбе о извођењу регулационог плана и Грађевинског правилника прописала су шта у складу са Законом треба да садржи Уредба и шта треба да садржи Грађевински правилник. У складу са Грађевинским закоником израђен је предлог Грађевинског правилника за градове од стране Ми-

нистарства грађевина, па је грађевински одбор за град Пожаревац доставио примедбе на исти Градском поглаварству 1935. године. Примедбе су се односиле на потребу смањења висине зграда које су предвиђене за градове, јер „сувише су велике за једно место финансијских могућности и просперитета као што је Пожаревац“ па су зато сматрали да би *предвиђени број спратова у тачки 1 од 44 требало смањити на 2, од 5 на 3, у тачки 2. од 3 на 1 и од 4 на 2, а у тачки 3 од 3 на 1 спрат*. Из предложеног Правилника се види и да се зидови од набоја више не употребљавају у Пожаревцу за грађење, нити се препоручју. Такође, предложено је да се не повећава дебљина зидова у блату, јер је то као економска мера помоћи сиромашнијим грађанима остављено, а ако се тражи да се зидови подебљају, онда се ништа не постиже, оправдавајући то примедбом да је то у толико пре потребно *што сиромашно грађанства има више од половине*. Примедбе су садржале и констатацију да се привремене ограде изузму од тражења грађевинске дозволе, да је довољна само пријава, уз напомену да је ова *измена потребна да би се олакшало сиромашном сељачком елементу кога у Пожаревцу има доста и који само такву ограду има и често је обнавља*.²⁴

У Пожаревцу је у међуратном периоду грађевинске послове обављало Грађевинско одељење Области Пожаревачке, све до доношења *Закона о*

24 Историјски архив Пожаревац (даље ИАП), Градско поглаварство Пожаревац (даље ГПП) 1935 XX 617; 1936. донет је и Грађевински правилник за уређење села којим су дати прописи о изradi регулационих планова за села и рад на уређењу у насељима где нема планова. Видети: *Грађанин*, 81/1936, стр. 2.

5

банским управама, када је у Пожаревцу по налогу министра грађевина основан Технички одељак за срезове поднавски, јасенички, орашки, моравски, пожаревачки и рамски.²⁵ У међуратном периоду у оквиру Грађевинског, а потом и Техничког одељка радили су грађевински инжењери и архитекте Петар Ракић, инспектор, од 1929. постављен за шефа Техничког одељка у Пожаревцу

25 *Грађанин*, 91/1929, стр. 2.

13056/133 17

ЗАПИСНИК

од 3. јуна 1933 год.

састављен у Суду општине Пожаревац *Сук. Коло Салага, Виса**Миливоје из Пожареваца* са станом у улици _____моли за дозволу, да на градилишту у улици *отим Димитровеј улици* бр. _____на кат. парцели бр. _____ од кв. мет. _____ може да ^{грађа} догради ^{прегради} *ситање**приватне, индустријске и ситану на ковали цркви*

У то име подноси у смислу §§ 85 и 86 Грађ. Закона прописане планове са прилозима у три примерка а који су таксирани по Зак. о таксама. Ове је планове израдио *овлашт. инжењер Сук. Коло Салага из Пожареваца* који за радове те врсте има дозволу у смислу Зак. о радњама од 5-XI-1931 год. по §§ 38 и 42.

Молитељ пријављује као одговорног предузимача у смислу §§ 88 и 97 Грађ. Закона _____

Суседи градилишта са свих страна јесу: *отим Димитровеј улици*Молитељ улађује на име дневнице за комисијски увиђај динара: *120-*

Прилаже протокол — уверење — о регулацији. _____

Грађ. таксу по § 103 Грађ. Закона улађује за грађ. дозволу динара: *80-*

а остале таксе, када се буду одредиле.

Закључено и потписано.

Потпис записничара,

Ј. Миливојевић

Потпис власника,
за устану Мило
Миливојевић
Сук. Коло Салага

до преласка у Министарство грађевина (1930), архитекта Петар К. Јовановић²⁶ који после одласка Ракића преузима дужност шефа Техничког одељка у Пожаревцу, Душан Љ. Миљковић (1898-1941), инжењер Техничког одељка у Пожаревцу, затим Сретен М. Обрадовић (1898-1958), Будимир М. Стефановић (1900-1982) и Светислав Симић који је имао и приватни пројектни биро и радио као овлашћени инжењер.²⁷ Као овлашћеног градског инжењера поред Симића Градимир Д. Вуловић 1939. године помиње и Војислава Петровића као кандидат за овлашћеног инжењера.²⁸ У Пожаревцу је основан и огранак *Удружења југословенских грађевинара, предузимача и зидаро-тесарских мајстора* 1928. године. У удружење је било уписано тридесет *правних мајстора* и изабрана управа.²⁹ Слава пожаревачких грађевинара била је Св. Тома. Забележено је да су већ следеће године по оснивању своју славу обележили прославом у кафани *Уједињење*.³⁰

Грађевински законик је прописивао опште услове за јавне грађевинске радове и набавке, а у оквиру тих одредби прописује се и поднобност понуђача за лицитирање, забрана договарања, придржавање рока почетка радова, надзор над напредовањем радова, порекло радне снаге и материјала, каквоћа материјала, однос према надзорним властима, обезбеђење саобраћаја

26 Грађанин, 94/1929, стр. 2.

27 Драган Фелдић, *Технички одељак у Пожаревцу и његови инжењери*, у: *Viminacium – Зборник радова Народног музеја*, бр. 13-14, Пожаревац, 2003, 199-216.

28 Г.Д. Вуловић, *нав. дело*, 21.

29 Грађанин, 24/1928, стр. 2.

30 Грађанин, 85/1929, стр. 2.

Рауца

Д о з в о л а

На основу комисијског извештаја а у смислу §§ 84, 85, 87 и 89 Грађ. закона, Суд општине града Пожареваца дозвољава молиоцу г. Ђ. Крагуљевитићу да може своју зграду у улици Призренској бр. 10 употребити за стајаниште под условом

Деловођа,
В. Милошевић

Претседник општин. суда,
Ђ. Рауца

7

око градилишта, безбедност и осигурање радника на градилишту, исплата радника, исплата извршених послова предузимачу, вођење грађевинског дневника и грађевинске књиге, прописују се рок за довршење послова, пријем извршених послова. Опште услове приликом учешћа на лицитацији потписивао је предуземач који је подносио понуду за лицитацију.³¹

31 ИАП ГПП 1932 XVI 29 27-32.

УРЕЂЕЊЕ ГРАДА

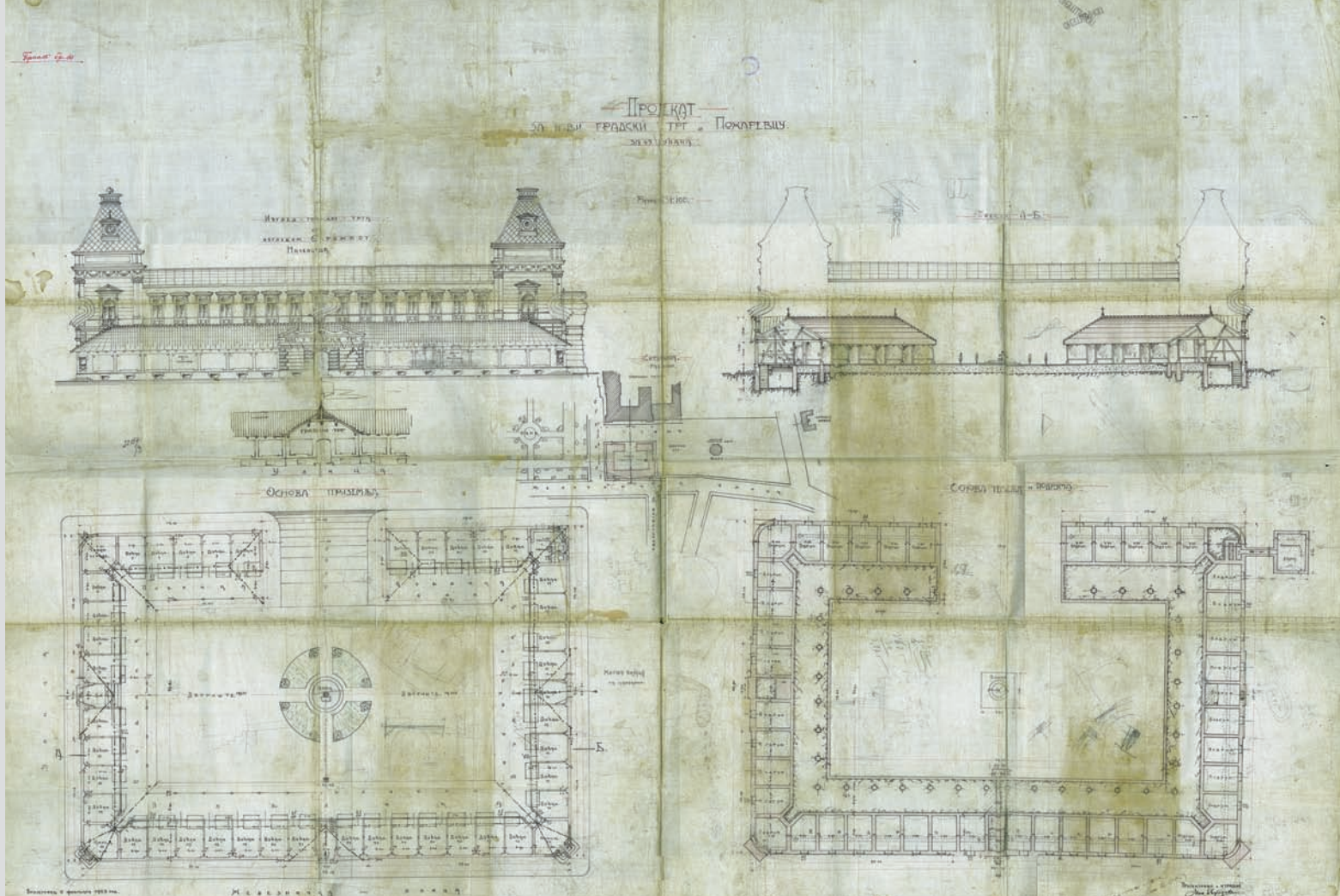
У периоду између два светска рата, након великих ратних разарања кренуло се са обновом порушених зграда, уређењем градова, подизањем нових објеката, што административних за потребе једне много веће и сложеније државе и њеног државног апарата, што јавних за грађанске потребе и на крају приватних објеката. Такав је случај и са Пожаревцем. Обнова порушеног претпоставља се карактеристична је за прве поратне године, али већ почетком двадесетих почиње се са интензивнијим уређењем и урбанизацијом града.

Најстарији урбанистички план Пожаревац је добио у периоду 1892-1894. односно 1895. Исти је касније мењан 1898, 1900, 1903, 1910, а као такав се примењивао све до 1915. године.³² Доношењем новог Грађевинског закона 1931. године приступило се доношењу новог урбанистичког плана југословесних градова, па и Пожареваца. У ту сврху је министар финансија 1931. године одобрио општини Пожаревачкој зајам од пет милиона динара, између осталог и за регулацију Пожареваца, али и за подизање нове школе и израду калдрме.³³ Прво излагање регулационог плана Пожареваца на јавни увид било је од 3. марта до 3. јуна 1931. године.³⁴ Због тога је обавештена јавност да сва лица која приступају подизању нових

32 Миролуб Манојловић, *Пожаревац - окружна варош 1858-1918*, Посебна издања, књига 5, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац, 2011, 166-169.

33 *Грађанин*, 16/1931, стр. 2.

34 *Грађанин*, 14/1931, стр. 4.

зграда или поправкама на постојећим зградама морају добити дозволу од Суда општине Града Пожаревца, а лица која намеравају да купују плацева, било са зградама или без њих треба да се обрате Грађевинском одељку при Суду општине где ће добити обавештење за дотичне парцеле ради добијања дозволе за градњу.³⁵ Регулациони план Пожаревца је урађен 1934, а урадио га је инжењер Михајло Радовановић. Министарство грађевина га је коначно усвојило 1935. године.

³⁵ *Грађанин*, 14/1931, стр. 3..

8

Планом су биле предвиђене три зоне изградње: центар, средње и ретко насеље и варошко брдо резервисано за виле, летњиковце и винограде.³⁶

До Првог светског рата калдрмисаних улица је било мало, углавном у центру, док су остале

³⁶ Драган Фелдић, *Из старог Пожаревца*, Пожаревац, 1974, 73-77; Гордана Ранђеловић, Драгана Милорадовић, Јасмина Николић, *Скица кроз време - нека буде град*, каталог изложбе, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац, 2005.

МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНА

24

Место
за
таксен
марку

ОПШТИНА ПОЖАРЕВАЦ
Врх Пожаревца
Градско

ОПШТИНА РОЖАРЕВАЦ
Градско

№ 18432
13-IX-1930

1. _____

2. Прва градска

3. Ситуација и обрачун

4. за деловног грађевинског калдрме у јавној и
Градској улици

5. Предузимач је Драгољуб Милан

6. Уговора је број 1066 од 6 јуна 1930 г.

7. Уговор је одобрен на основу чл. 95в Зак. о Држав. Рачуноводству одлуком Кол. Висше управе
Министра Финанса Д. Р. Бр. 21416 од 12-IX 1930 г.

8. Предузимач је уведен у посао 27-IX 1930 г.

9. Рок довршења овог посла је 25-X 1930 г.

10. Рок свом послу продужен је решењем Г. Министра Грађевина Бр. _____ од _____ 1930 год. до _____ 1930 г.

Надзорни општински орган,
на Грађевинског

НАПОМЕНА: 1. Податке за ситуацију подноси предузимач на овом обрачку по чл. 27. тач. б. правилника о раду Опште Рачуноводства.
2. На овој страни уписују се у хоризонтални рубрицима.
1. назив издатка и број и дат диктованка под којим је ситуација завршена; 2. називити која је ситуација по реду — 1. грађевина, 2. привремена и т. д. или ознака; 3. називити за коју се грађевину, објект или набавку подноси ситуација; 4. потпис надзорног инспектора, архитекта или члана комисије.

биле насуте шљунком, а неке само са земљаном површином. У улицама које су биле калдрмисане постојали су и тротоари од калдрме.³⁷ После

37 М. Манојловић, *нав. дело*, 174-175.

рата интензивирани су радови на поплочавању улица – оправци и претресању калдрме,³⁸ пошљунчавању прилазних путева.³⁹ Тако је за регулацију Железничке улице у Пожаревцу 1927. године, издвојено 875 хиљада динара из буџета.⁴⁰ Министарство грађевина издало је 1927. године одобрење тада Општини града Пожаревца да може изградити бетонске тротоаре у својој вароши и то у улицама Бранков Трг, Цветни Трг, Део Љубичевске, део Краља Петра и Душанове улице, за суму од 170 хиљада динара.⁴¹

Упоредо су уређивани и градски тргови и обезбеђивана продајна места за пољопривредно становништво. Градске пијаце и вашари на које се износила роба, продавало и куповало били су место сусрета варошана и сељака, рођака, на њима су се размењивале новости, решавали сукоби.⁴² Тако се 1927. годин приступило изради планова за модерно уређење Марвеног трга у Пожаревцу. Исти су одборени од министарства грађевина 1927. године за суму од 440.000 динара. Радови су требали да почну исте године у септембру,⁴³ али су трајали и почетком тридесетих година.⁴⁴ Изградња Цветног трга, локала и подрума, такође није прошла без проблема. Забележено је да је општина поверила послове Стевану Тодоровићу за суму од 248.111,96 динара, али да он није испуњавао услове за извршење тог пос-

38 ИАП ГПП 1931 XVI 26

39 ИАП ГПП 1933 XVI 29 3

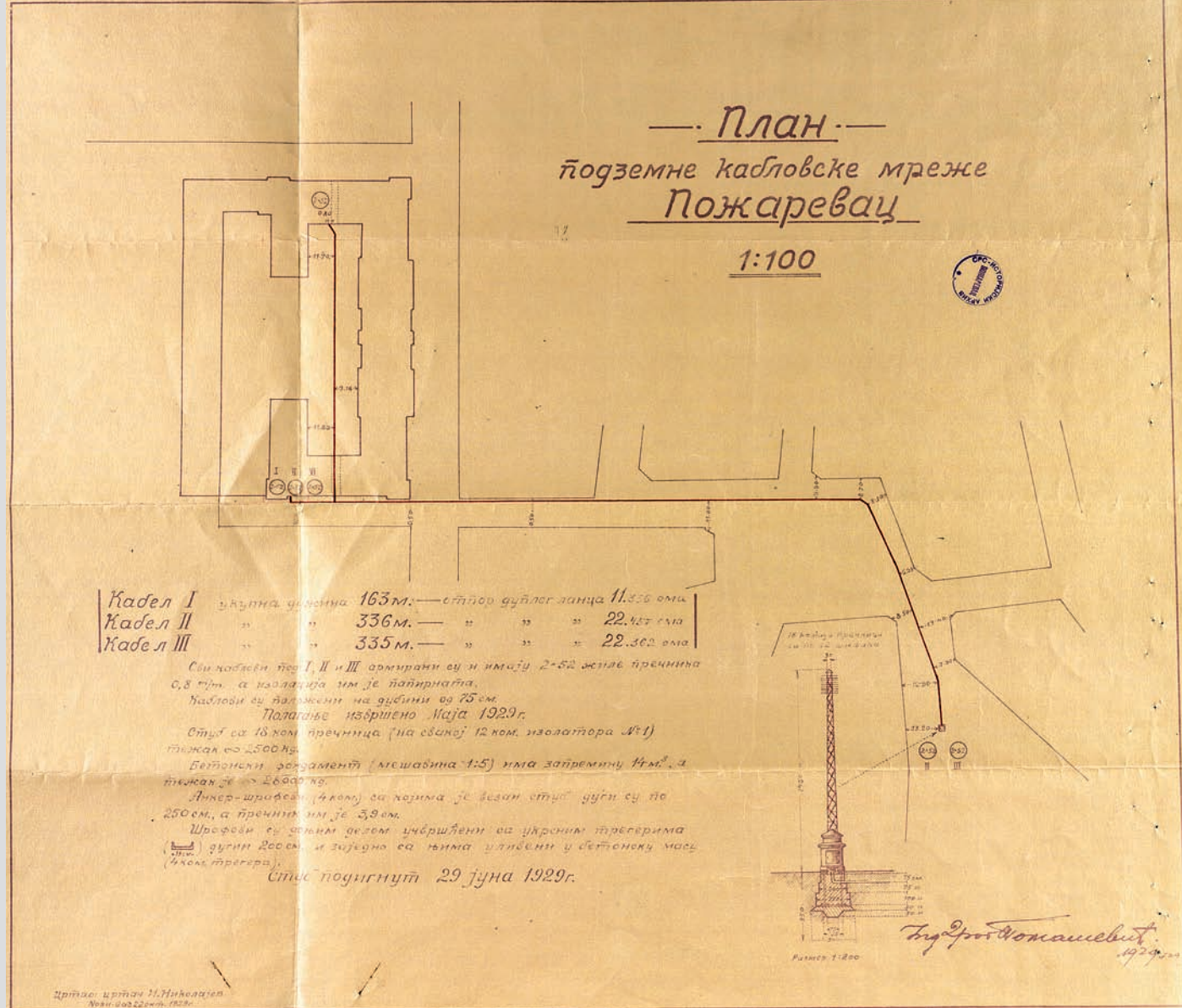
40 *Грађанин*, 49/1927, стр. 2.

41 *Грађанин*, 63/1927, стр. 2.

42 М. Поповић, М. Тимотијевић, М. Ристовић, *нав. дело*, 543.

43 *Грађанин*, 66/1927, стр. 2.

44 ИАП ГПП 1930 XVI 22

ла, као и да је на накнадним радовима стекао додатну зараду, а посао звршио тек после 11 месеци од предвиђеног рока.⁴⁵ Регулационим планом Пожареваца са стручњацима из Београда требало је предвидети пијаце за животне намирнице на месту које ће бити одговарајуће. Предлог је био

45 ИАП ГПП 1924 XVI 21

10

да се дотадашња пијаца сруши, да се премести Житарска пијаца, а на месту дотадашњих подигне парк.⁴⁶

46 Грађанин, 6/1931, стр. 3.

Градски парк као стециште варошана такође је претрпео промене у међуратном периоду. У парку је 1921. године уведено електрично осветљење. Пар година касније, 1927. у парку се насипају стазе, подижу ружичњаци, а 1930. затвара се Пећка улица између парка и начелства.⁴⁷

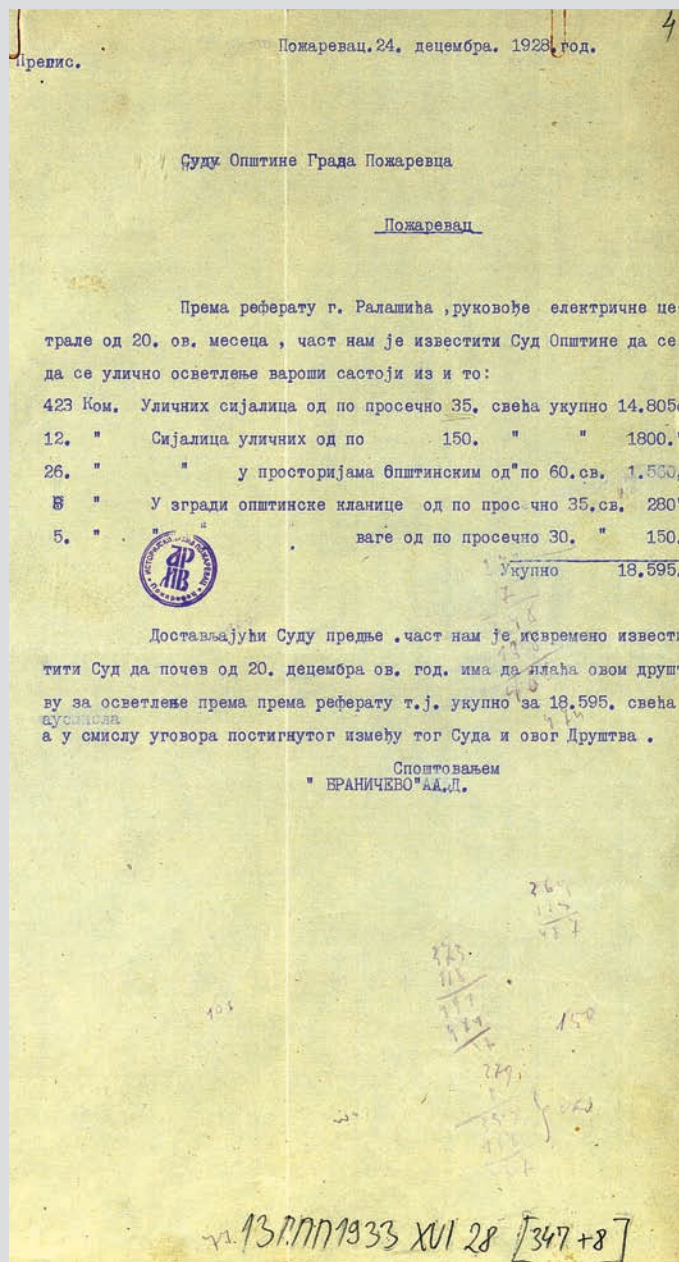
Електрификација Пожареваца ишла је спорије него у осталим градовима. Мирољуб Манојловић наводи да је Пожаревац међу последњим већим градовима добио електрично осветљење, а да је прва сијалица засветлела на железничкој станици 1911. године, као и да процес електрификације града није завршен до почетка Првог светског рата.⁴⁸ Електрификација града спроводила се крајем двадесетих и почетком тридесетих година 20. века. За дистрибуцију електричне енергије било је задужено предузеће „Браничево“ АД за експлоатацију електричне централе Пожаревац. Забележено је да се 1928. на списку за електрификацију налазило 96 улица у Пожаревцу, а 1930. бележи се да у граду има укупно 423 уличне сијалице од по 35 свећа, 12 сијалица од 150 свећа, 26 сијалица у општинским просторијама са по 60 свећа.⁴⁹

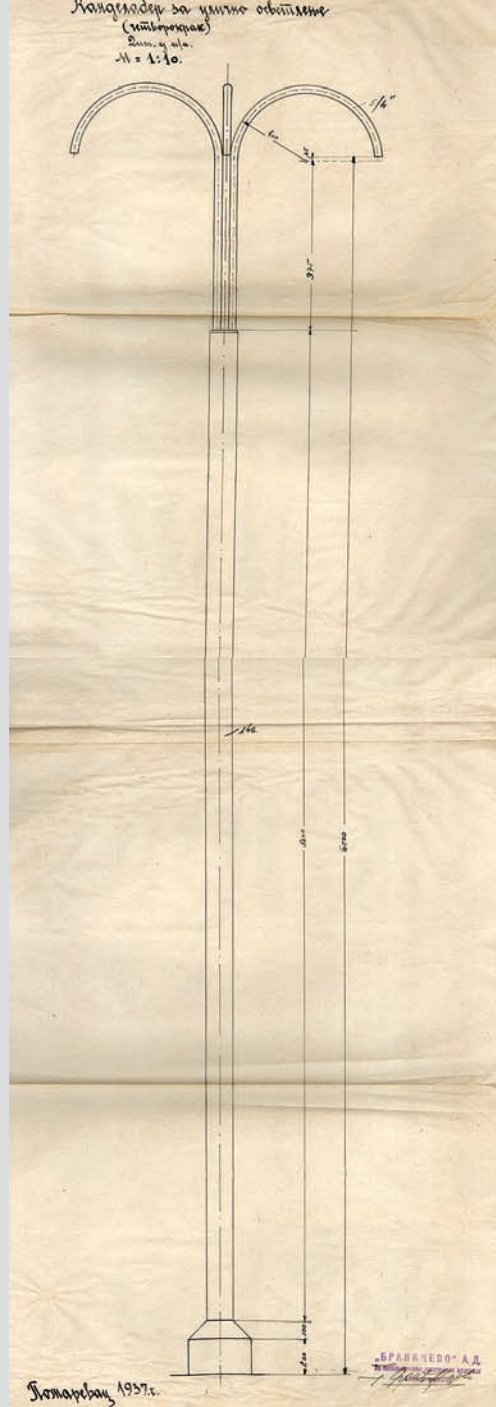
Мењали су се и називи улица. Тако је 1928. године Одбор општине Града Пожареваца, донео одлуку о промени назива улица Железничке у Александра Николајевића, Косовске у Пере Тамбураша, Љубичевске у Јошке Јовановића, са образложењем да се на тај начин одаје почаст заслужним грађанима Пожареваца, ранијим пред-

47 Драган Фелдић, *Стари Пожаревац*, Пожаревац, 1992, 122-127.

48 М. Манојловић, *нав. дело*, 180-181.

49 ИАП ГПП 1933, XVI, 28

12

седницима општине.⁵⁰ Налазимо да су називи улица мењани и у марту 1932. године када су привремене називе добили сокаци и ћорсокаци који нису имали имена, за потребе катастра док се не уради регулациони план.⁵¹

За разлику од Београда који је канализацију увео 1905.⁵² што је опет релативно касно за европске градове, Пожаревац није имао регулисано питање канализације, већ се одвођење отпадних вода и фекалија регулисало копањем септичких јама. Град није имао ни изграђену водоводну мрежу, вода се црпела пумпом иако је имао мајсторе *инсталатере водовода*.⁵³ Купатила су имале само куће угледнијих и имућнијих грађана, оних које је додирнуо утицај западне културе. За обичне грађане постојала су јавна купатила у граду. Једно од тих јавних купатила било је купатило Јосифа Чечелског које је постојало у оквиру Млина Јосифа Чечелског у Југ Богдановој улици. Купатило је 1921. било у поседу Ђорђа Давинића који га је купио и издавао у закуп. Пар година касније, 1926. купатило је потпуно обновљено, постављене су нове каде, базени, топли и хладни тушеви, модерни бифе, масажа и други пратећи садржаји за удобност посетилаца.⁵⁴ Поред њега постојало је купатило у оквиру Дома народног здравља у Душановој улици бр. 6.⁵⁵

50 *Грађанин*, 30/1928, стр. 1-2.

51 *Грађанин*, 23/1932, стр. 3.

52 М. Поповић, М. Тимотијевић, М. Ристовић, *нав. дело*, 534.

53 ИАП ГПП 1936 XXI 623 395-410; Г. Д. Вуловић, *нав. дело*, 37.

54 Д. Фелдић, *Стари Пожаревац*, 163-167.

55 Г. Д. Вуловић, *нав. дело*, 15.

У међуратном периоду изграђена је и телефонска кабловска мрежа у Пожаревцу. Забележно је да је Обласно телеграфско-поштанска управа у Новом Саду доставила план кабловске мреже разведене 1929. године са молбом да приликом општинских радова извођачи радова имају план при руци како се не би причинила штета кабловима и довео у питање телефонски саобраћај у Пожаревцу.⁵⁶

Регулација града подразумевала је решавање и питања саобраћаја и транспорта. У том смилу регулација је морала да се изведе према стању створеном проласком новопроектоване железничке пруге Пожаревац-Кучево.⁵⁷ Због сталног проблема са кишним водама које су угрожавале пругу и саобраћај Суд општински је тражио од министра саобраћаја да се изради један већи одводни канал дуж целе пруге од Пољопривредне школе па до Казненог женског завода, који би са узбрдне стране пруге примао мутну и блатљаву воду која би се за време киша сливала са падина Сопота односно Чачалице на пругу и варош. Такође, због путева који су прометни, Пожаревац – Свилајнац и Пожаревац - Велико Гра-

56 ИАП ГПП 1929 XVI 23; У граду је 1939. године било 72 телефонска претплата. Види: Г. Д. Вуловић, *нав. дело*, 10-12.

57 ИАП ГПП XVI 1933 27

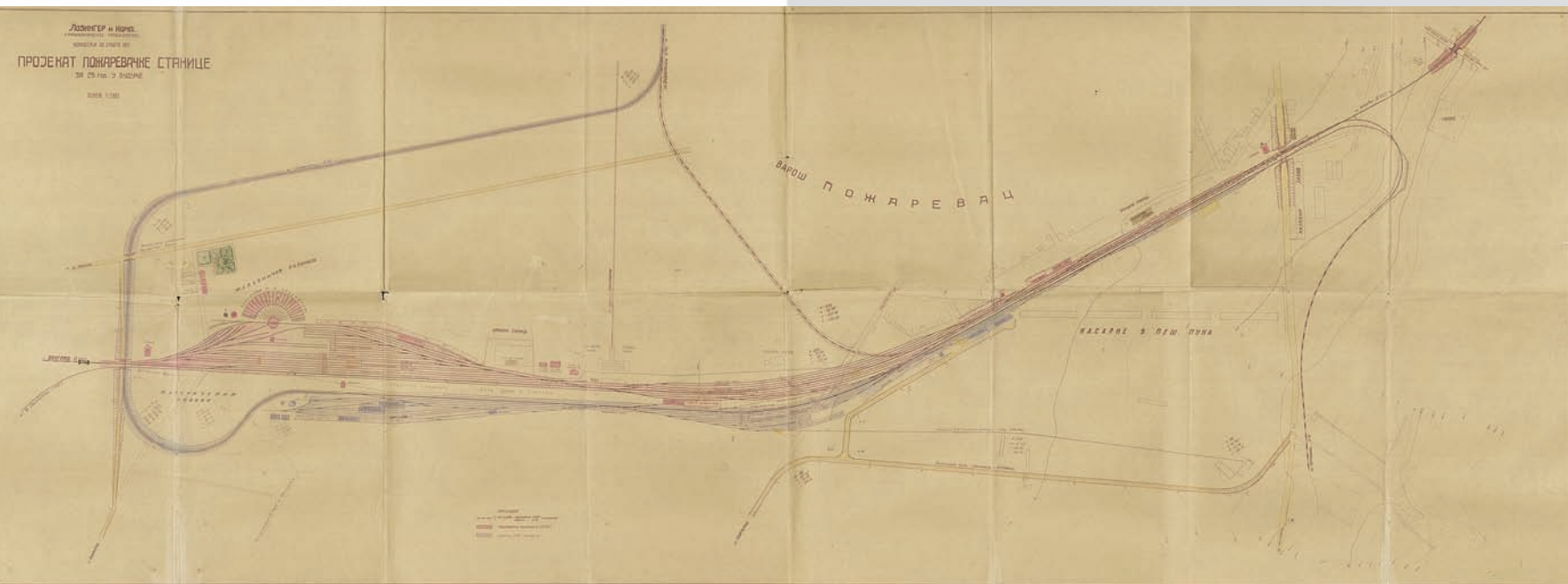
диште тражено је да се израде надвожњаци, а за Пожаревац-Петровац подвожњак. Тражено је и да се формира комисија од министарства за процену станичних места, колосека, да се на имању пољопривредне школе испред циглане изради један колосек на коме ће се у вагоне утоваривати цигла и цреп.⁵⁸ У склопу тога предвиђено је и

⁵⁸ *Грађанин*, 16/1932, стр. 2.

регулисање железничког чвора на Железничкој станици,⁵⁹ за чију је реконструкцију пројекат израдило грађевинско предузеће „Лозингер и компанија“. У марту 1932. године *Грађанин* објавио

⁵⁹ ИАП ГПП 1929 XVI 24

15

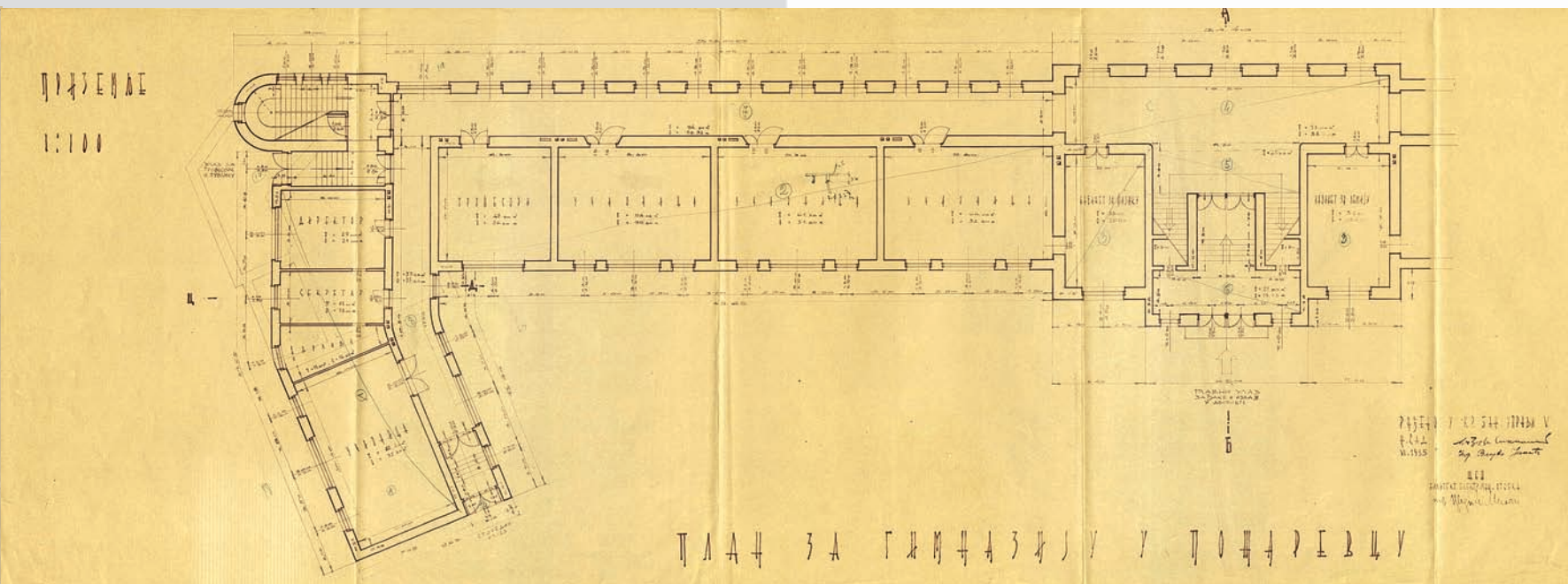
да је долазила комисија из Београда да проучи питање најрационалнијег решења нове железничке станице у Пожаревацу на будућој прузи Београд-Пожаревац. Једно од важних питања било је и како ће пруга која пролази близу Саборне цркве се одразити на саму цркву јер је она већ дотрајала, да је важно да се осигура варош од атмосферске воде која се слива са Сопота и Чачалице.⁶⁰ У скопу тих послова реконструисана је зграда железничке станице изграђена почетком 20. века, дозидан јој је спрат, прерађена фасада и проширен колосек.⁶¹

⁶⁰ Грађанин, 23/1932, стр. 1.

⁶¹ Мирољуб Поповић – Цицко, *Нека сећање траје - стари Пожаревац*, Пожаревац, 2003, 265.

ЈАВНИ ОБЈЕКТИ

Поред регулације града подизани су и бројни објекти јавне намене. Тако је у овом периоду подигнута зграда Гимназије, зграда основне школе у Горњој мали „Краљ Александар Први Ујединитељ“, подигнут је Дом Пожаревачке трговачке омладине са позоришном салом, зграда Дома Пожаревачког Женског друштва, подигнуте зграде у дворишту Пољопривредне школе, нови Епископски дом, започета изградња Бановинске болнице, изграђене капеле у дворишту Старе болнице, проширена црква Св. Оца Николаја, вршене поправке на Саборној цркви...

Најважније грађевине у граду свакако су зграде образовних институција. Зато је велику важност и значај за град имало подизање нове Гимназијске зграде у којој је у међуратном периоду боравило од 800 до 1000 ученика. Гимназија која је основана 1862. године, у међуратном периоду је располагала зградом подигнутом 1879. Директор гимназије и школски лекар Лазар Бесарабић 1928. поднели су извештај Министарству просвете да је гимназијска зграда неупотребљива и да је врло извесно да се због лоших услова после 66 година затвори.⁶² Министарство је потврдило мишљење директора и школског лекара, па је убрзо кренула полемика око места за нову зграду гимназије. Ипак, преовладало је гледиште које је 1929. усвојио и

62 *Грађанин*, 26/1928, стр. 1.

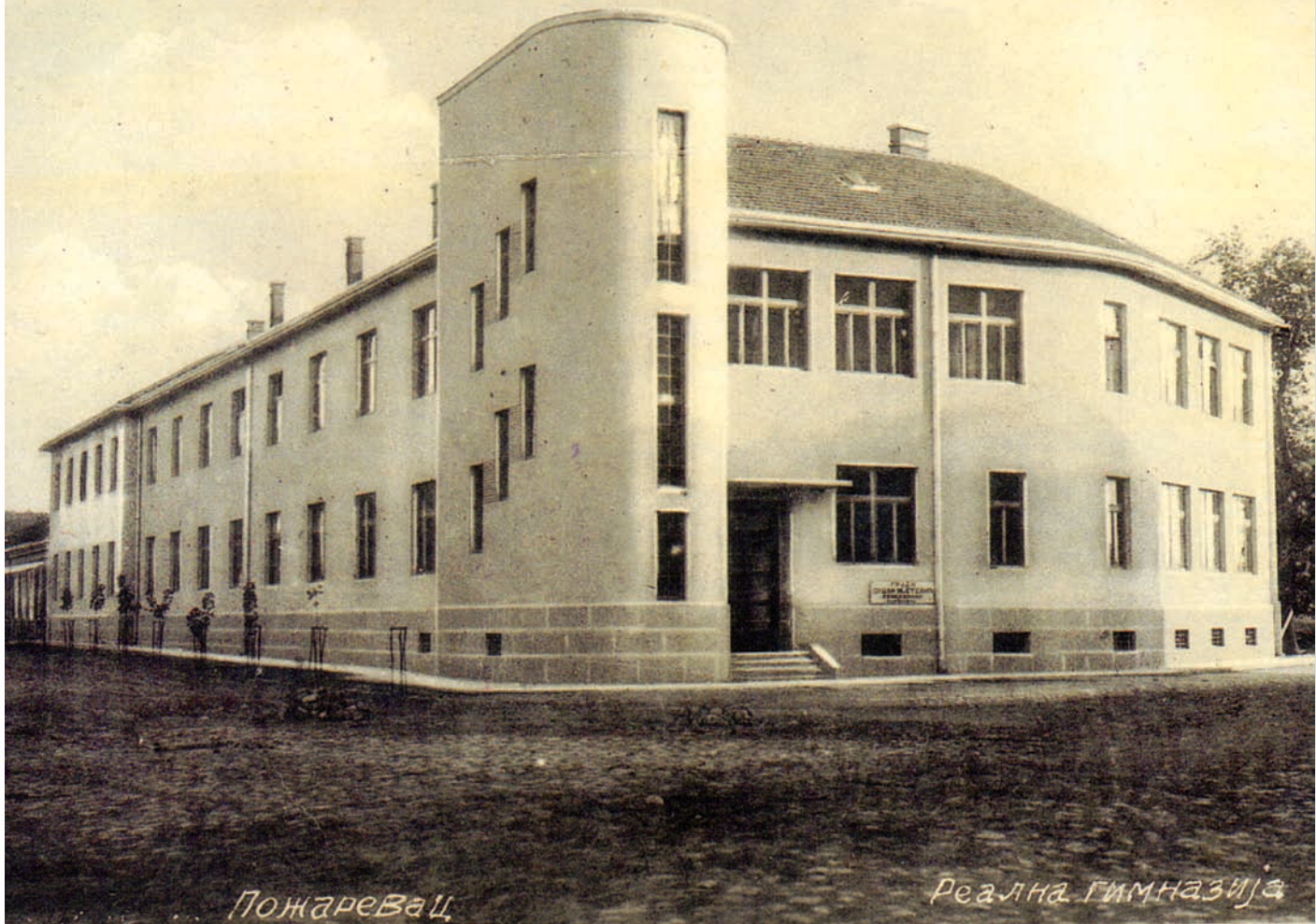
министар просвете да се нова зграда подигне на месту где је општинска вага за мерење хране.⁶³ Лицитација за подизање зграде одржана је тек 30. марта 1936. године, а предрачунска сума је износила 869.784, 91 динар.⁶⁴ Извођач радова био је предузимач Душан М. Стевић, а радови на Гимназији почели су 9. маја.⁶⁵ Освећење крова нове гимназијске зграде било је 19. јула 1936. године од 6 часова изјутра до мрака по српском обичају.⁶⁶ Током те године вршени су унутрашњи

63 *Грађанин*, 49/1929, стр. 2.

64 *Грађанин*, 21/1936, стр. 4.

65 *Грађанин*, 29/1936, стр. 3.

66 *Грађанин*, 57/1936, стр. 4.

радови,⁶⁷ а почетком октобра зграда је освећена и почела су предавања.⁶⁸ Зграда је дозиђивана, и у наредним годинама до почетка Другог светског рата.⁶⁹ Данас се у тој згради налази Основна школа „Доситеј Обрадовић“.

67 *Грађанин*, 70/1936, стр. 3.

68 *Грађанин*, 79/1936, стр. 1.

69 Архив Војводине (даље АВ), Ф. 126 (Краљевска банка управа Дунавске бановине), V (Техничко одељење), к. 389, 28/35; к. 390 5/36, 9/40; Видети и Мирољуб Манојловић, *Пожаревачка гимназија у међуратном периоду 1918-1941*, у: Група аутора, *Пожаревачка гимназија 1862-2012*, Пожаревац, 2012, 158.

17

Још један монументални објекат подигнут у Пожаревцу у међуратном периоду био је Дом Пожаревачке трговачке омладине, за који је још 1923. године дат предлог да се поклони земљиште за његово подизање.⁷⁰ Након три године, 1926. донета је одлука да се уступи део плаца. Пожаревачка фирма „Павловић и Мирковић“ угледних трговаца Михајла С. Павловића и Саве Мирковића, донирала је два милиона дина-

70 *Грађанин*, 94/1926, стр. 2.

ра за подизање Дома са соколаном 1928. године. Радове је изводила грађевинска фирма Матије Блехе из Београда, а пројекат је урадио архитекта исте фирме Јарослав Прхал у марту 1929. године. За подизање Дома планирана је сума 2,4 милиона динара. Површина од нешто више од хиљаду квадрата била је намењена за школу и соколану, а у свом саставу имала је салу за свечаности са 368 места у приземљу и 126 на галерији.

18

Градња је почела средином маја 1929. године,⁷¹ а Дом је предат на употребу крајем августа 1930. године.⁷² Објекат је пројектован у стилу српске модерне архитектуре, а грађен савременим ма-

⁷¹ Грађанин, 71/1930, стр. 1.

⁷² Грађанин, 90/1929, стр. 2.

19

теријалима.⁷³ Данас у тој згради ради Политехничка школа.

Пожаревачко женско друштво као подружница Женског друштва почела је да ради 1878. године. У оквиру свог рада формирали су око 1880. године Раденичку, касније Женску занатску школу са одељењима рубља, хаљина,

⁷³ Драган Фелдић, *Стари Пожаревац*, 227-232.

20

вештачких радова и одељења за израду женских шешира, ћилимарску школу за израду пиротских ћилима, школу за трикотажу и привредно одељење за женску омладину. Школа је обновила свој рад после Првог светског рата, а због проширења школе и већег броја ученика јавила се потреба за новом зградом у коју би се сместила

сва одељења школе.⁷⁴ Школа је била смештена у неусловним просторијама у улици Александра Николајевића, данас Лоле Рибара тзв. „Петрики-

⁷⁴ Јасмина Живковић, *Занатска школа Пожаревачког женског друштва*, у: Зборник радова са научног скупа Историјског архива Пожаревац „Браничево кроз војну и културну историју Србије”, том II, св. 4, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац, 2007, 153-164.

на школа“. Забележено је да је управа Пожаревачког женског друштва планирала оправку свог дома у улици Александра Николајевића бр. 10,⁷⁵ као и да су 1934. године од Техничког одељења

⁷⁵ ИАП ГПП 1932 XVIII 608 35

Градског поглаварства добили грађевинску дозволу за радове на проширењу на својој згради и подизање спрата.⁷⁶ Вест о скором завршетку радова на згради доноси и лист Грађанин од 30. септембра 1934. у којој се каже да се завршава Дом женског друштва, у улици Александра Николајевића и да је на досадашњој згради подигнут спрат за оба одељења радничке школе. Наводи се и да ће зграда својом лепотом красити тај

⁷⁶ ИАП ГПП 1934 XIX 614 107

22

крај Пожаревца.⁷⁷ Објекат је у новембру 1935. године свечано освећен, а према писању Грађанина пројектант је успео да реализује висока схватања лепоте тако, да је овим својим делом украсио не само улицу но и сав наш град.⁷⁸ Према писању Драгана Фелдића, зграда је подигнута у

⁷⁷ Грађанин, 78/1934, стр. 3.

⁷⁸ Грађанин 88/1935, стр. 1

стилу српске модрене, према пројекту пожаревачког инжењера Светислава М. Симића.⁷⁹ Данас у тим просторијама ради Средња медицинска школа.

Основна школа Витешки краљ Александар I Ујединитељ деловала је у оквиру Државне народне школе. Ширење града, повећање броја становништва условили су и потребу за зидањем нове школске зграде за ученике из Горње мале, односно III кварта.⁸⁰ Питање изградње ове зграде покренуто је 1928. Регулационим планом је утврђено место за изградњу на плацу између улица Јошкина (сада Чеде Васовића), Урошеве (сада Симе Симића) и Тамбурашеве (данас Косовске) на имању Јована Јовановића Јошке. Средства за зграду су обезбеђена већ 1936. године, а радови су започели у августу 1937. Посланик Брана Ђ. Давинић подноси извештај о свом раду током 1936. године наводи да су обезбеђена средства за подизање нове школе. Радови завршени крајем 1938. године. То је била прва спратна зграда за основну школу у Пожаревцу у том тренутку. Комплетно уређење и усељење у нову зграду завршено је 1939. године. Зграда је подигнута у стилу српске модерне. Имала је осам учионица, дворану, канцеларију за управу и подрумске просторије.⁸¹

У међуратном периоду одвијали су се радови и на објектима Пољопривредне школе у Пожаревцу. Школа је у свом делокругу покривала двадесет срезова Дунавске бановине, а да би се ученици

79 *Грађанин* 88/1935, 1; Драган Фелдић, *Стари Пожаревац*, 234-237.

80 Г. Д. Вуловић, *нав. дело*, 10.

81 Д. Фелдић, *Стари Пожаревац*, 180-184.

привукли, сматрали су да је школу потребно уредити тако да задовољава потреба у наставном и хигијенском погледу. Проблем је била интернатска зграда која није била довољна да прими већи број ученика, школа није имала купатила, перионице и магацин за смештај зрнасте хране. Тек 1938. године обезбеђена су средства од 150.000 динара (од процењених 380.000) за подизање интернатске зграде и купатила.⁸² У листу Грађанин објављено је да ће се 12. марта 1931. године одржати лицитација за изградњу чиновничких станова, као и других одељења, модерних штала, свињаца, живнираника и овчарника. Вредност је процењена на 400.000 динара, новац је одобрен, као и планови.⁸³ Током 1934. године израђени су планови за израду водовода у тадашњој Специјалној пољопривредној школи, како за напајање стоке, тако и за заливање усева. Проблем са изградњом водовода „развлачио“ се од 1930. до 1934. године. Исте, 1934. године поднет је и пројекат за електрификацију Пољопривредне школе у новоподигнутим зградама. Од Краљевске банске управе је тражено и да измести спроводник електричне енергије за Циглану Сопот који је ишао преко имања Пољопривредне школе, а ради безбедности ученика и наставника⁸⁴

Од објеката јавног значаја треба поменути и Бановинску болницу за којом је дуго постојала потреба. У опсежном чланку у листу Грађанин из 1929. године износи се проблем Државне народне болнице који је вишедеценијски. Зграда болнице, тзв „Стари шпитал“ проглашена је не-

82 *Грађанин*, 63/1938, стр. 3.

83 *Грађанин*, 16/1931, стр. 3.

84 АВ, 126 V к. 389 11/34; 18/34;

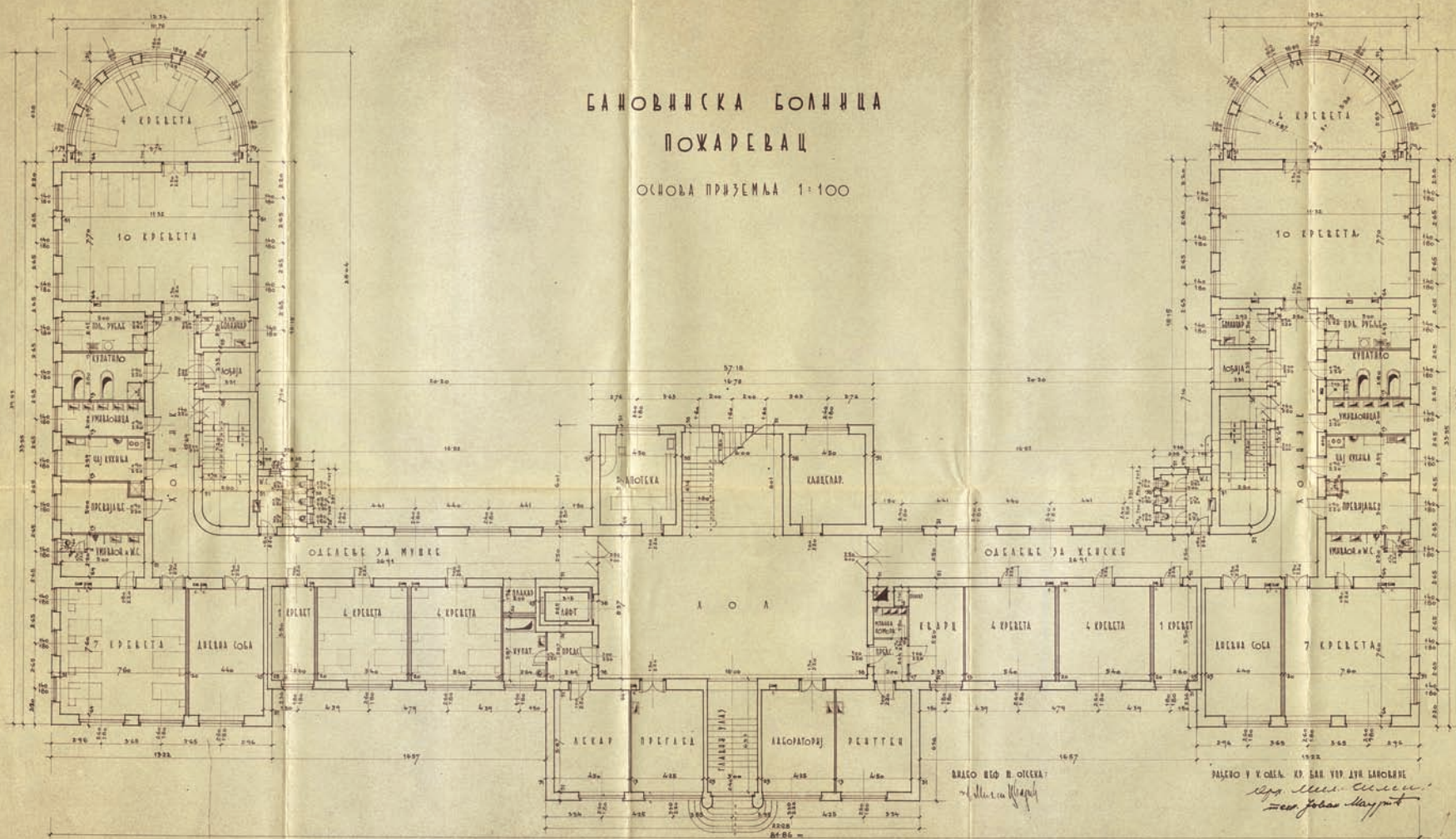
ПОЉОПРИВРЕДНА ШКОЛА

подесном још пре Првог светског рата. За време рата Немци су зграду користили као коњушницу, а Бугари су однели сва врата и прозоре и скинули кров. После рата је смештена у среску зграду која је такође била неподесна. У више наврата су тражена средства за изградњу нове болничке зграде, али никада нису одобрена. Позивајући се на то да је пожаревачки округ у рату дао највећи број војника, преко листа *Грађанин* је упућен

23

последњи апел да се одобри изградња болнице.⁸⁵ Апел из 1929. године уродио је плодом тек после једне деценије. У међувремену је 1932. године изграђен објекат капеле у дворишту старе

⁸⁵ *Грађанин*, 46/1929, стр. 1-2.

бановинске болнице – односно среске зграде.⁸⁶ Коначно, изградња нове болнице започета је 1939. године у улици Дечанској.⁸⁷ Радови су били процењени на око 15 милиона динара. Због почетка рата, због повећања цена материјала и радне снаге, радови су заустављени. Уговор са

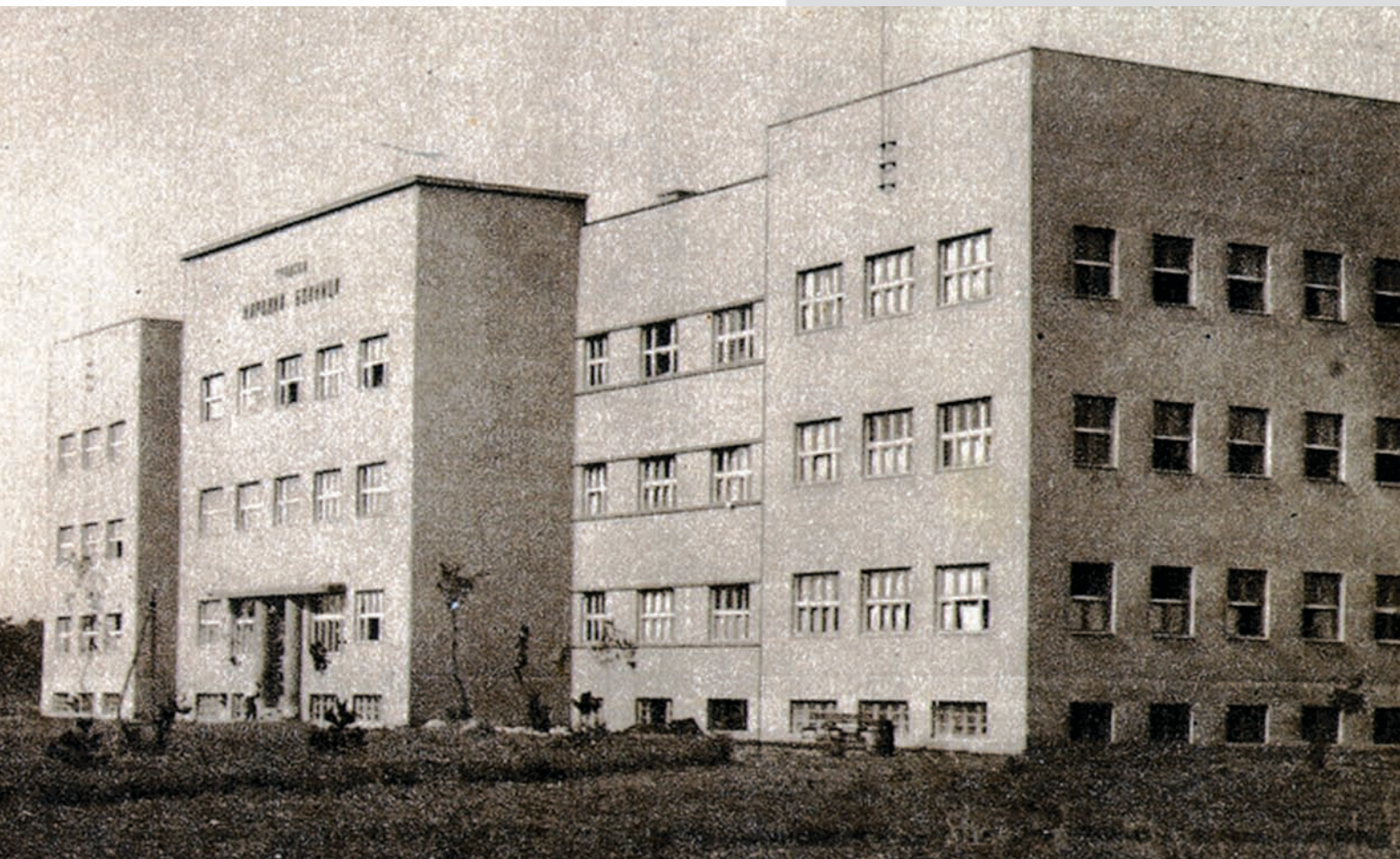
86 ИАП ГПП 1932 XVIII 609 2; Данас је ту смештена Економско-трговинска школа Пожаревац.

87 Г. Д. Вуловић, *нав. дело*, 3-7.

предузимачем Душаном Стевићем је раскинут због „лабовог рада“ и повећања цена.⁸⁸ Зграда болнице је коначно завршена тек по завршетку Другог светског рата 1948. године.⁸⁹

88 АВ, 126 V к. 390 16/40;

89 *Реч народа*, 160/1948.

Репрезентативни објекат пројектован од стране архитекте Момира Коруновућа⁹⁰ био је и нови Епархијски дом који је грађен 1938-1939.

⁹⁰ Момир Коруновић (1883-1969), српски архитекта који је деловао у првој половини 20. века. Упамћен је као зачетник савременог српско-византијског стила, који је једини архитектонски оригинални стил који је настао на овим просторима. *Српски биографски речник*, V, Нови Сад, 2011, 243; Александар Кадичевић, *Момир Коруновић*, Београд, 1996.

25
године у стилу академизма.⁹¹ Данас се у њему налази Команда гарнизона Војске Србије. Од сакралних објеката у овом периоду проширена је 1934. црква Светог Николе у Пожаревцу,⁹² Са-

⁹¹ Александар Кадичевић, *Естетика архитектуре академизма (XIX-XX век)*, Београд, 2005, 369.

⁹² ИАП ГПП 1934 XIX 614

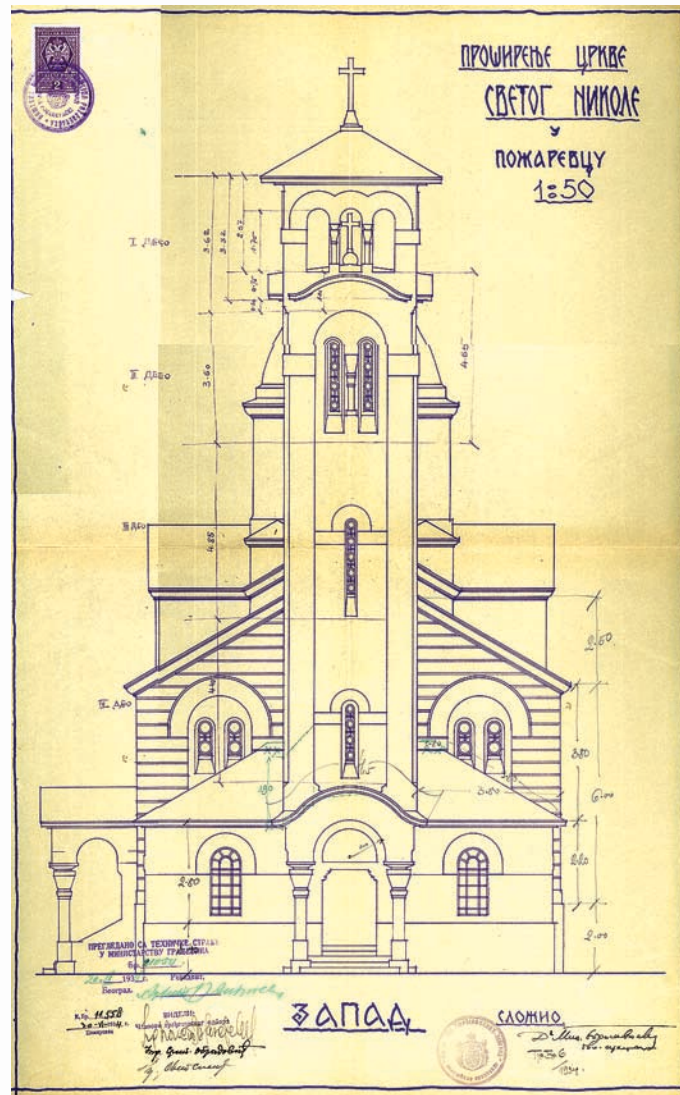

26

борна црква, је у два наврата поправљана и ре-
новирана, 1928. и 1936. године.⁹³

Објекти за забаву и разоноду становништва
такође су финансирани у овом периоду. Дунав-
ско коло јахача је 1936. године добило дозволу

⁹³ Грађанин, 62/1928, стр. 3, бр. 64/1936, стр. 4.

27

за подизање сталних трибина, билетарнице и
стазе за коњске трке, а планове је радио пожаре-
вачки овлашћени инжењер Светислав Симић.⁹⁴

⁹⁴ ИАП ГПП 1936 XXI 624 427

Прегледано
са техничке стране
у Министарству Грађевина
27. 1. 1936. г. Ревидент,
Београд. *И. М. Милић*

ПЛАН
ЗА ОПРАВКУ И ОБЕЗБЕЂЕЊЕ
СТАРЕ САОБОРНЕ ЦРКВЕ
У ПОЖАРЕВЦУ
РАЗМЕРА 1:100

11464
К. Бр. 11553
26-V-1936. г.
Пожаревац
ВИДЕЛИ:
Чланови грађевинског одбора
И. М. Милић
Мр. Стр. Ограднички

ПОПРЕЧНИ
ПРЕСЕК

СОПСТВЕНИИ

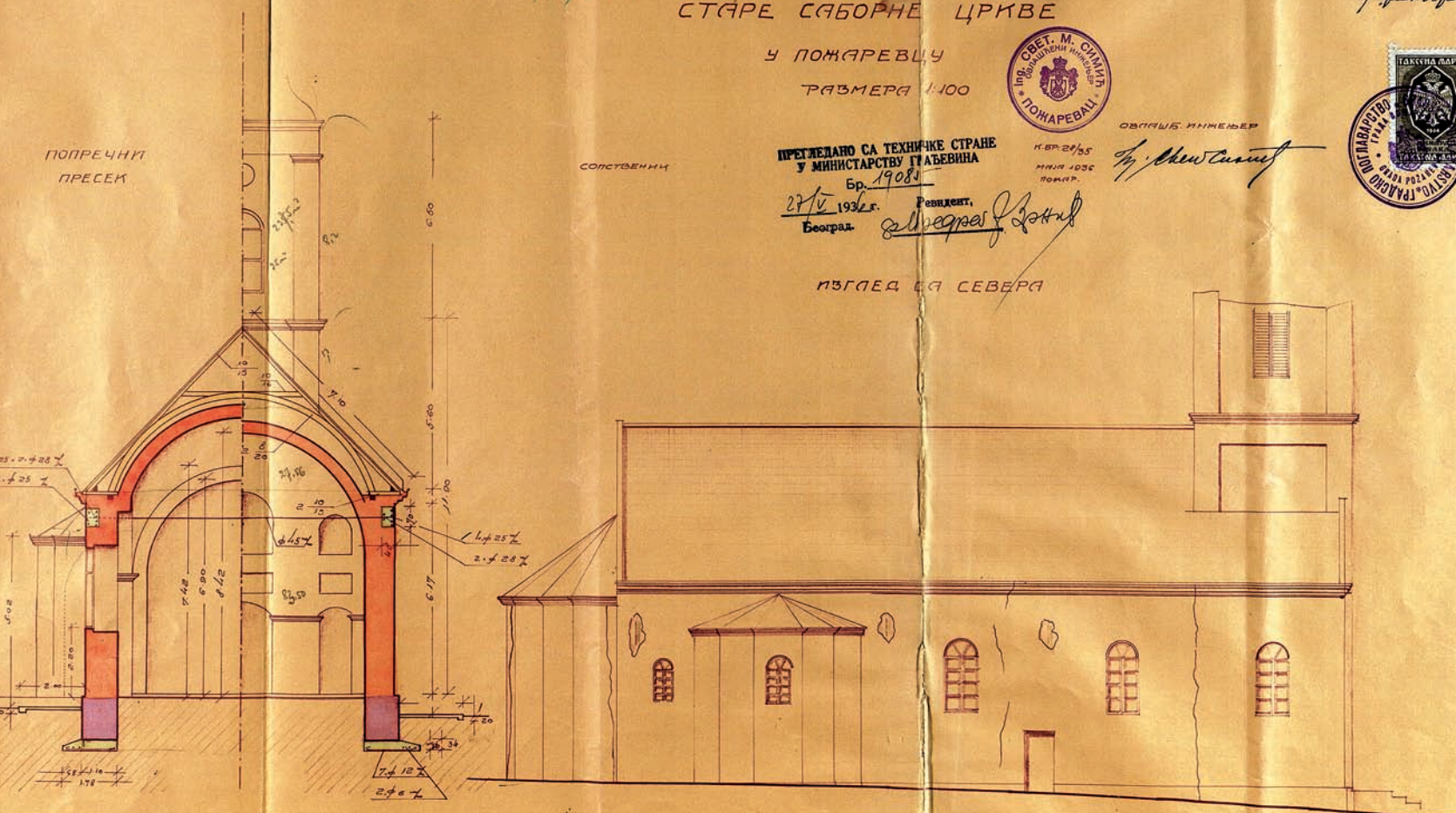
ОБЩАЯ ИНЖЕНЕР

ПРЕГЛЕДАНО СА ТЕХНИЧКЕ СТРАНЕ
У МИНИСТАРСТВУ ГРАЂЕВИНА

К. Бр. 2135
МАЈА 1936
ПОЖАР.

Бр. 19081
27. 1. 1936. г. Ревидент,
Београд. *И. М. Милић*

ПРЕГЛЕД СА СЕВЕРА

13. ПП 17/1936 XXIV 623 / 521 + 117

Пожаревачка Савезна стрељачка дружина у Пожаревцу је 1939. године добила дозволу за изградњу сигурносних уређаја на стрелишту.⁹⁵ У

95 ИАП ГПП 1936 XXIV 638 625

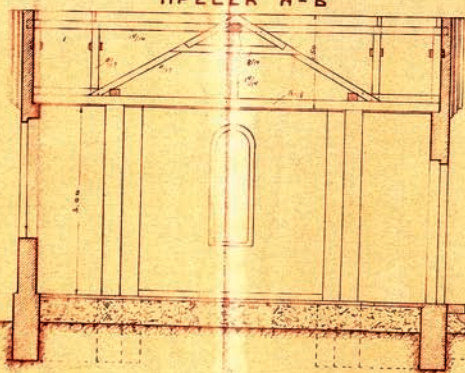
28

ПЛАН

ЗА ИЗГРАДУ КАПЕЛЕ У ДВОРИШТУ БАНОВ. БОЛНИЦЕ У ПОЖАРЕВЦУ

РАЗМЕРА 1:50

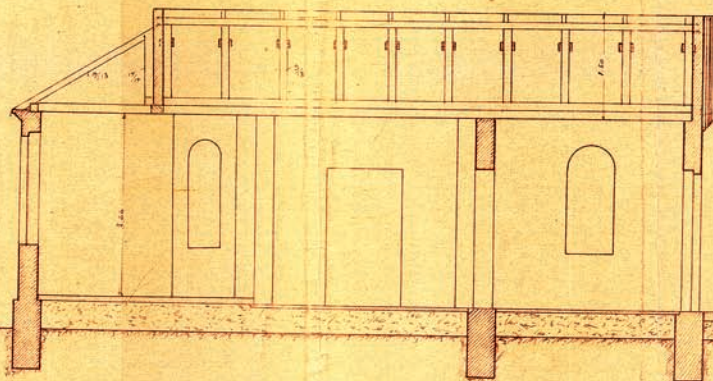
ПРЕСЕК А-Б

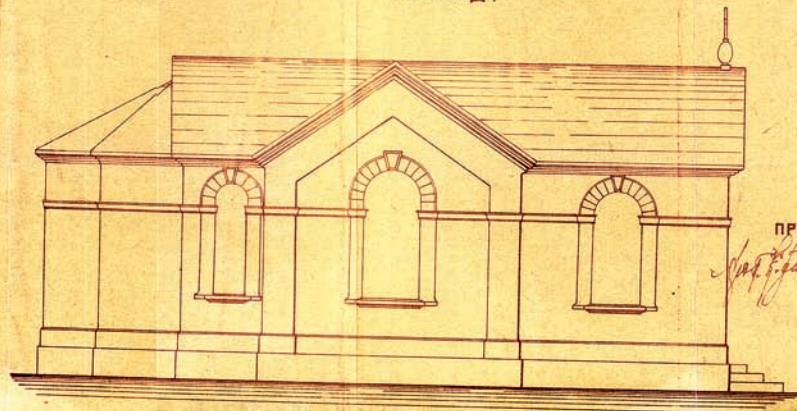
ИЗГЛЕД

ПРЕСЕК С-Д

ИЗГЛЕД.

К.бр. 1604
М.П. 103.2 г.
Пожаревац
ВИДЕЛИ:
Лични грађанског одбора
Др. Милош Јањић
Др. Алек. Јањић
Др. Стр. Вујић

ПРОЕКТАНТ:
Др. Милош Јањић

Пожаревац је у овом периоду планирано од стране општинске управе и регулационим планом предвиђено подизање и аеродрома иза хиподрома на путу за Драговац.⁹⁶ Оснивањем месног

⁹⁶ Драган Фелдић, *Стари Пожаревац*, 320-232.

29

одбора Аероклуба „Наша крила“ у Пожарецу 22. септембра 1935. та идеја је гласније изношена, али никада није реализована.⁹⁷

⁹⁷ *Грађанин*, 27/1936, стр. 2.

Једна од најпознатијих пожаревачких зграда подигнута 1871. године хотел „Српска круна“ у овом периоду је дозиђивана, сређивана јој је фасада и као таква је поново отворена за грађанство у новембру 1926. године. Власник

Риста Колоњас се хвалио са тридесет седам новоопремљених соба, новим намештајем, купатилима, електричним осветљењем, аутоматским

електричним водоводом.⁹⁸ У хотелу је била и сала за забаве, свадбе, радио је биоскоп и одржавале су се биоскопске представе.⁹⁹ Оно што карактериште архитектуру овог објекта у међуратном периоду јесте надстрешница над овим хо-

98 Грађанин, 98/1926, стр. 3.

99 Грађанин, 39/1927, стр. 4.

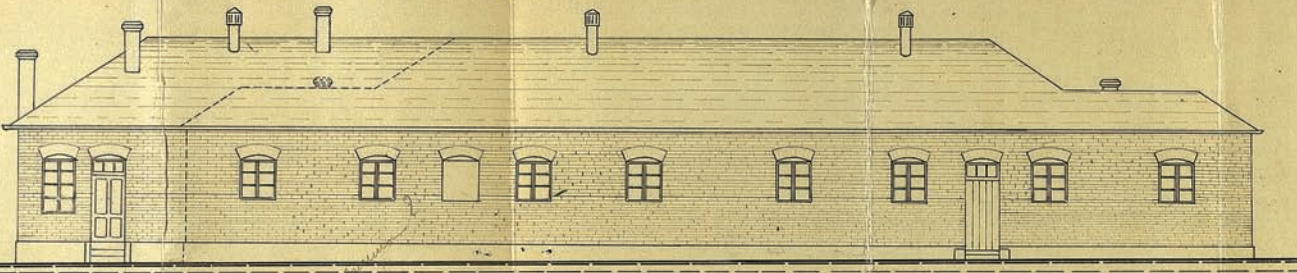
телом која је подигнута у лето 1928. године, па је њен власник због тога био кажњен са десет дана затвора, јер је застакљену надстрешницу од гвоздене конструкције подигао на општинском земљишту. Дат му је и рок од три дана да је сруши.

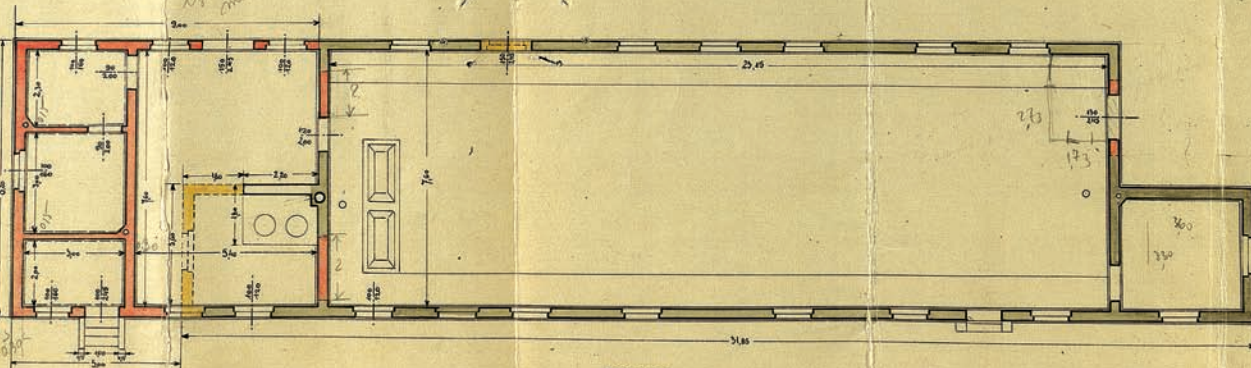
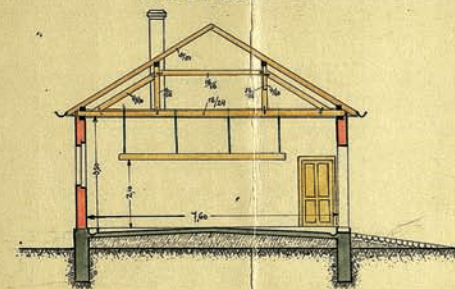
ПЛАН
ЗА ДОЗИЋИВАЊЕ КЛАНИЦЕ У ПОЖАРЕВЦУ

РАЗМЕРА 1:100

ГЛАВНИ ИЗГЛЕД

ПРЕСЕК АВ

ОСНОВА

СИТУАЦИЈА

К. бр. 13313
Технички и рачунски прегледао
Техничког Одељења
Вукан Ђивковић
6-2-1930
М. Сањ

Милош Милорадовић
1. Јанг. Обледеј савлећ
2. Милош Милорадовић
3. С. Милорадовић

Општински инжењер,
Милош Милорадовић
1311111931 XVI 25 [33+1]

Податак да та надstreшица није срушена све до 80-их година двадесетог века говори и о нама, нашим навикама и наравима, а али и о Пожаревцу.¹⁰⁰

Од привредних објеката из овог периода сачувани су планови за дозиђивање општинске кланице 1931. године.¹⁰¹ Такође, 1940. године адаптирана је и реконструисана спратна згра-

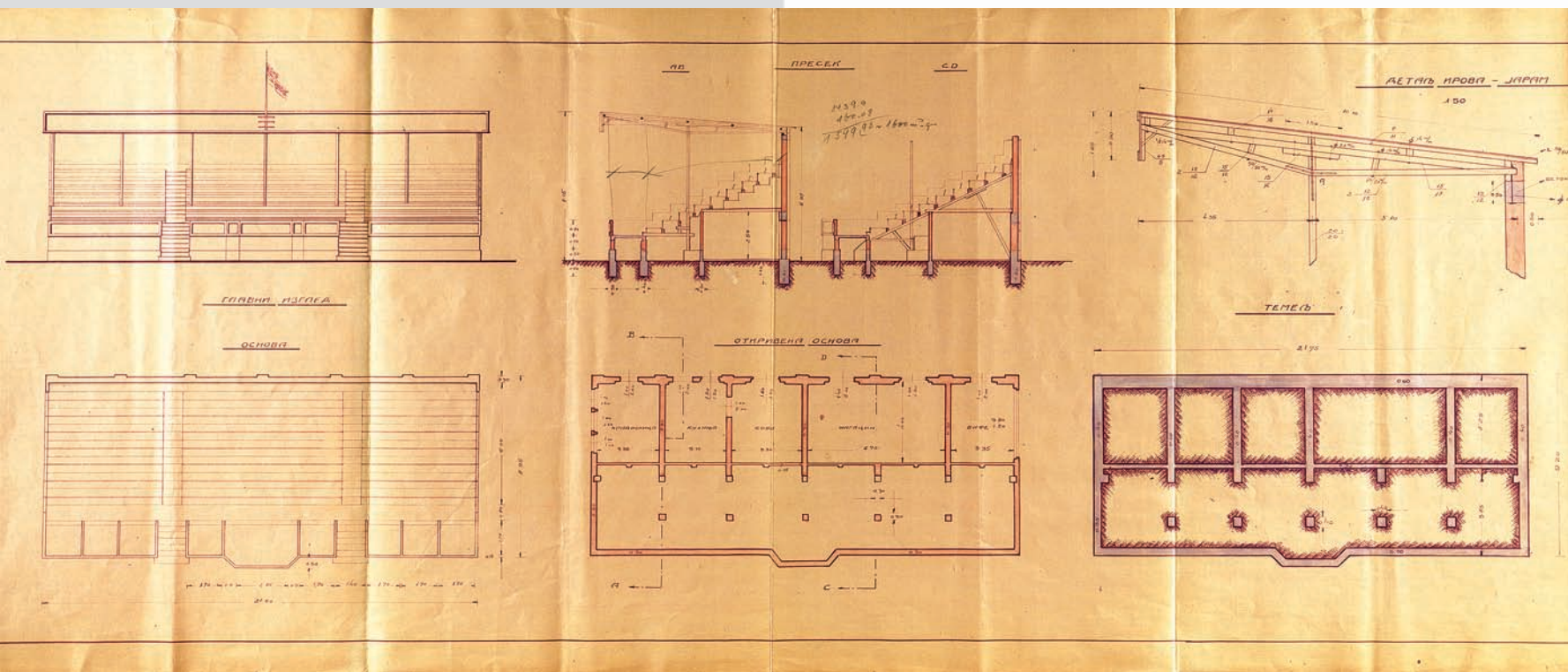
100 Драган Фелдић, *Стари Пожаревац*, 185-192.

101 ИАП ГПП 1934 XIX 614 121

32

да у Синђелићевој улици, бр. 4, популарни *Задружни дом*, а коју је „Задружни дом“ Задруга за изградњу домова с.о.ј. из Београда откупила од поручника Милорада Дамњановића из Београда 1939. године. Зграда је адаптирана за магацине, продавнице и канцеларије.¹⁰²

102 ИАП ГПП 1940 XXIV 645

ПРИВАТНИ ОБЈЕКТИ

Снажнија економска основа и јачање политичких институција, школовање припадника политичке, научне, културне елите на западним универзитетима утицали су на промене у грађанском слоју Кнежевине и Краљевине Србије, како у погледу облачења, владања, понашања, тако и у промени односа према приватном, према удобности дома.¹⁰³ У другој половини 19. века грађанска култура становања преко Срба „из прека“ како

103 М. Поповић, М. Тимотијевић, М. Ристовић, *нав. дело*, 528.

оних који су се досељавали, тако и оних који су ангажовани привремено пословно, ширила се и у Кнежевину/Краљевину Србији. Породична кућа постаје основно мерило приватности, а распоред просторија у грађанским кућама прати западноевропске узоре.¹⁰⁴ Не може се занемарити ни утицај Балканских и Првог светског рата када су у заједничким рововима боравили припадници провинцијско-сељачког и грађанског слоја. Такође, велики број српских војника током

104 *Исто*, 529-533.

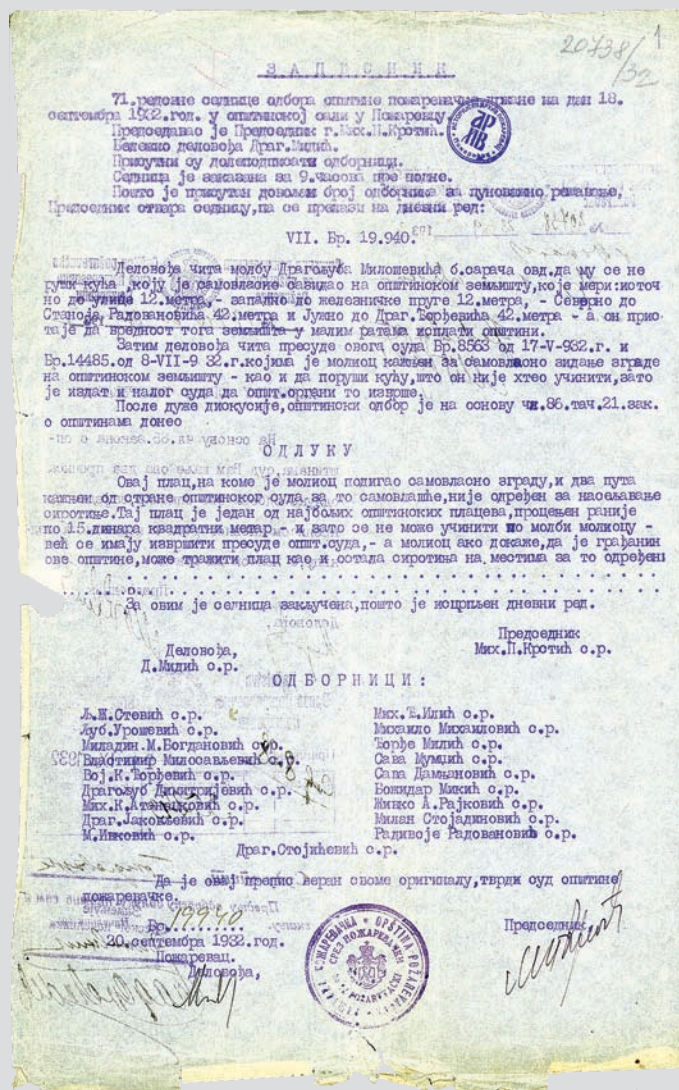
опоравка у Првом светском рату боравио је у савезничким земљама, младићи на школовању, па је самим тим и то знање утицало на оно што ће донети својим кућама.

Просечна породица у Дунавској бановини којој је припадао и Пожаревац, према попису становништва из 1931. године бројала је у просеку четири члана, око 60,3% породица је такво. Малобројнија породица је карактеристика урбаних и модерних средина, бројност породице била у обрнутој сразмери са прогресом.¹⁰⁵ Због прилива становништва, углавном из сеоских средина, градске власти у Пожаревцу општинско земљиште делили сиротињи за подизање кућа, с тим да оно није могло бити веће од пет ари.¹⁰⁶ Забележено је да је тако 1934. подељено четрнаест парцела код гробља, углавном надничарима и ситним занатлијама.¹⁰⁷ Било је и случајева злоупотреба, па је тако због самовласног подизања зграда на општинском земљишту два пута кажњен Драгољуб Милошевић, сарач. Он је пристајао да у малим ратама исплати вередност плаца, али општински одбор то није прихватио јер тај плац није био предвиђен за насељавање сиротиње. Плац је према њиховој процени био један од најбољих општинских плацева, процењен по петнаест динара за квадратни метар, па је молбу сарача одбио и захтевао извршење пресуде Општинског суда. Препоручено му је да ако може да докаже да је грађанин Општине

105 Љубодраг Димић, *Културна политика Краљевине Југославије 1918-1941*, I, Београд, 1996, 54.

106 ИАП ГПП 1926 XV 15 и 1932 XVIII 606 1

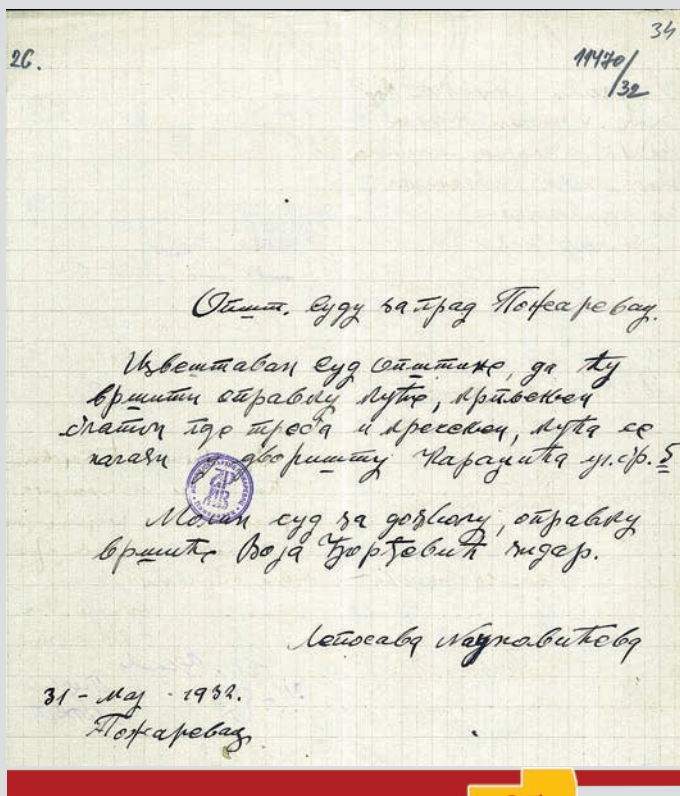
107 ИАП ГПП 1934 XIX 615 19

34

може тражити плац као и остала сиротиња на местима за то одређеним.¹⁰⁸

108 ИАП ГПОП 1932 XVIII 605 1

На периферија града, становници су се бавили пољопривредом, гајили су стоку, винограде, бавили се баштованством, пчеларством. Законом о заштити народног здравља из 1883. извршен је први покушај урбанизације градских подручја, па је регулисано и гајење домаћих животиња.¹⁰⁹ Грађевинским законом из 1931. регулисана је удаљеност пољопривредних објеката од суседних стамбених зграда и регулисани

109 М. Поповић, М. Тимотијевић, М. Ристовић, *нав. дело*, 535.

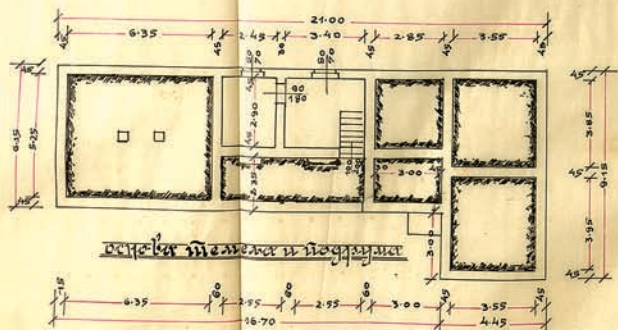
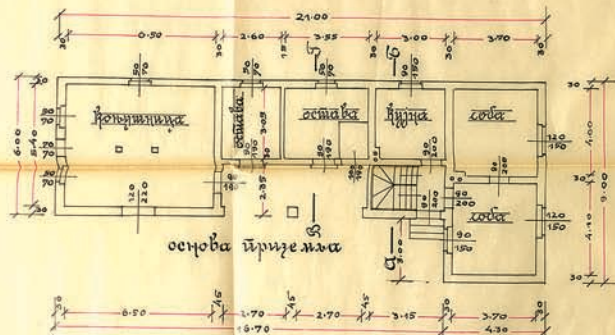
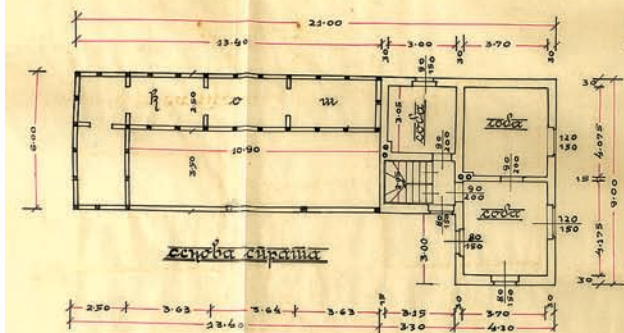
услови за њихово постојање у оквиру стамбених објеката.

По доношењу Грађевинског закона 1931. године, грађани нису одмах били упознати са његовим одредбама, па су и даље градили без потребне документације, односно без пријаве надлежним властима Суда Општине Пожаревачке. Зато је градски стражар Суду општине пријављивао неовлашћене и уочене радове. Тако је пријавио Суду Милорада Марковић чиновника Окружне дирекције који је подизао кућу од тврдог материјала у улици Станоја Главаша без да је јавио општинском суду или инжењеру општинском. Марковић је био позван на испит пред органе власти, а бранио се тврдњом да није знао да мора да се обрати за дозволу, да је то сад дознао, па да ће исправити.¹¹⁰ Градски стражар је тужио између осталих и Петра Ђ. Давинића ондашњег индустријалца да у авлији кафане *Касина* подиже неке стаје и шупе.¹¹¹ Сличан је пример и Љубице Вучковић која је градила у Скопљанској бр. 1. Радови су обустављени, позвана је *на испит*, али и она је тврдила да није знала прописе. Забрањени су даљи радови, а Љубица је била обавезна да у року од 20 дана поднесе документа, а ако то не учини биће кажњена. Пошто регулација за овај део вароши још увек није била повучена, она је морала да потпише изјаву да ће у случају да ако регулација буде секла њен плац и буде потребно рушење зграде неће тражити никакву накнаду. Градња је потом дозвољена.¹¹²

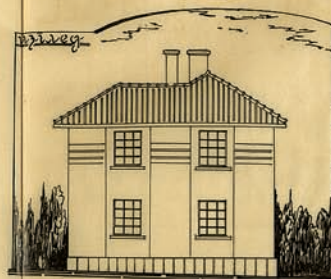
110 ИАП ГПП 1932 XVIII 608 30

111 ИАП ГПП 1932 XVIII 608 37

112 ИАП ГПП 1932 XVIII 60867-71

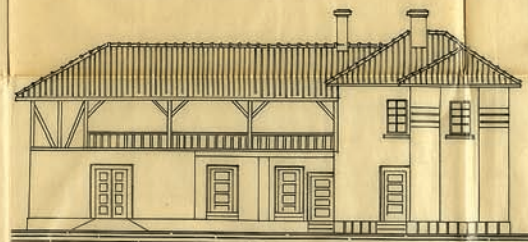

План
 Захтев за градњу зграда у Маршловца, бр. 17/38.1. у Мластова Црквеном бр. 10 у Закарпатској.
 Шкала 1:100

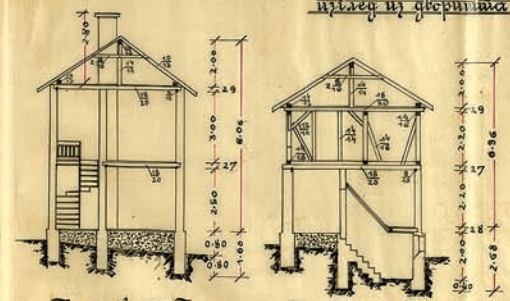

Ситуациони план
 Шкала 1:1000

Технички подаци
 Плошћу земљишта 35x64m
 плошћу саградње са 39 м
 саградње саградње 36x3m
 саградње саградње 2x40m
 веоу зградама 1x62 м
 нова зграда 1x39 м
 саградње саградње 5x41m
 веоу зградама 30x62m
 веоу зградама 30.000кв.м

преглед из дворишта

Пресек А-Б
 Состојачник
 М. град Маршловца.

Пресек Б-Г
 Пројектант
 Бр. 17/38.1.
 и извођач
 Луиса Ч. Видош

Број 15534
 1:100 - 1:100
 ВАРШЕВА
 Частово грађевинско одељење
 Пројектни одеољство

Уз захтев за градњу прилагана је документација у складу са законом - копије оригиналног плана зграде и ситуационог плана, копија оригиналне тапије којим се доказивало власништво. Дозвола је морала бити тражена за све врсте радова, како за зидање, тако и за рушење, чак и

36
 нужника.¹¹³ Кућа се није могла користити и бити усељена док је не прегледа комисија састављена

113 ИАП ГПП 1932 XVIII 608 45

од стране општинског инжењера и лекара суда општине Пожаревачке. На молбу власника, комисија је излазила на терен, правила записник, а затим издавала уверење да је зграда изграђена, да се налази у градском грађевинском реону и на утврђеној регулационој линији. Из обрасца уверења (1932) сазнајемо и података да је да варош Пожаревац имао *по последњем попису 14.055 становника*.¹¹⁴

Квалитет, изглед и величина кућа становника Пожаревца зависиле су од намене, али пре свега од економског статуса власника. Салон је био обавезан код имућнијих, а у таквим кућама је и за децу предвиђана соба као дечија. Купатило није увек било саставни део куће, без обзира на образовање и имућност власника, али је углавном било карактеристично за куће богатијих становника града. Купатило се градило одвојено од тоалета. У кућама са више одељења најчешће се ишло из собе у собу, док су куће имућнијих и богатијих имале комплекснију структуру, углавном централно предсобље око ког су позиционирани остале просторије. Салон је по правилу био окренут ка улици.

Куће угледних трговаца, свештеника, занталија биле су и естетски и функционално уређене и осмишљене. Сиромашнији чланови градске заједнице, ситне занатлије, тежаци, земљорадници, градили су куће углавном од два одељења – кухиње и собе. Нешто имућнији додавали су својим кућама и оставу и ходник. У кућама са послугом планирала се и соба за „млађе“ поред оставе и кухиње или у оквиру сутерена са подрумом и вешерницом. Вредност кућа, која је по

114 ИАП ГПП 1932 XVIII 608 61-64

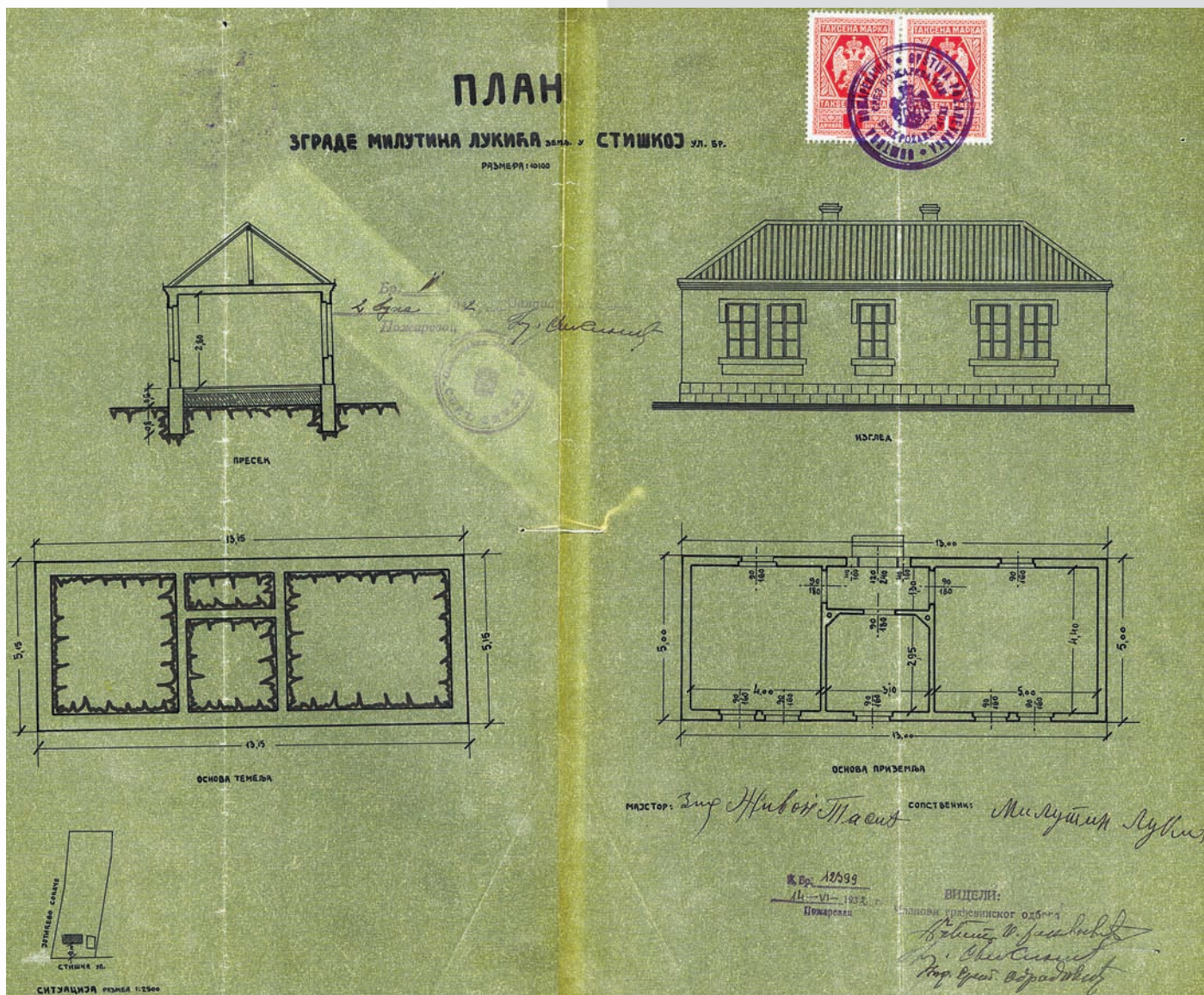
правилу исказивана у пројектној документацији, кретала се од 5.200 динара за кућу од две просторије, величине 27,90 м², док је кућа, такође са два одељења, али од око 40-ак квадрата, могла да износи од десет до петнаест хиљада динара у зависности од материјала који се користио (да ли је материјал са старог објекта или нови, да ли је цигла или блато, кречни или блатни малтер). Кућа Милована Рајчића абаџије из Пожаревца у Таковској улици са приземљем, у оквиру кога је била спаваћа соба, гостинска соба, салон, купатило и клозет, и сутереном, са кухињом и трпезаријом, оставом и подрумом, величине 89 м² износила је 55.700 динара.¹¹⁵ Кућа банкарског чиновника Светислава Миленковића и његове жене Иване од 114 м² коштала је 48.000 динара.¹¹⁶ Тодор Ђурувија и његова жена Мара, винари у Ломиној улици, подижу 1934. године четири приземне зграде од 98, 99, 70 и 67 м², у вредности сто шездесет хиљада динара. Владимир Трудић, трговац, 1936. године гради кућу од два стана са по три собе и осталим споредним одељењима, купатилом, а вредност радова је 110 хиљада динара.¹¹⁷

Један од најрепрезентативнијих објеката изграђених у овом периоду у приватном власништву била је спратна кућа Олге и Жарка Милосављевића у Немањиној бр. 7. Ташта и зет су 1933. године поднели захтев за грађење према пројекту рађеном у Београду, а који потписује инг. К.В. Станковић. Ташта је дала одобрење да зет може сазидати кућу на њеном плацу. Кућа

115 ИАП ГПП 1934 XIX 614 121

116 ИАП ГПП 1934 XVIII 614 179

117 ИАП ГПП 1936 XXI 623 22

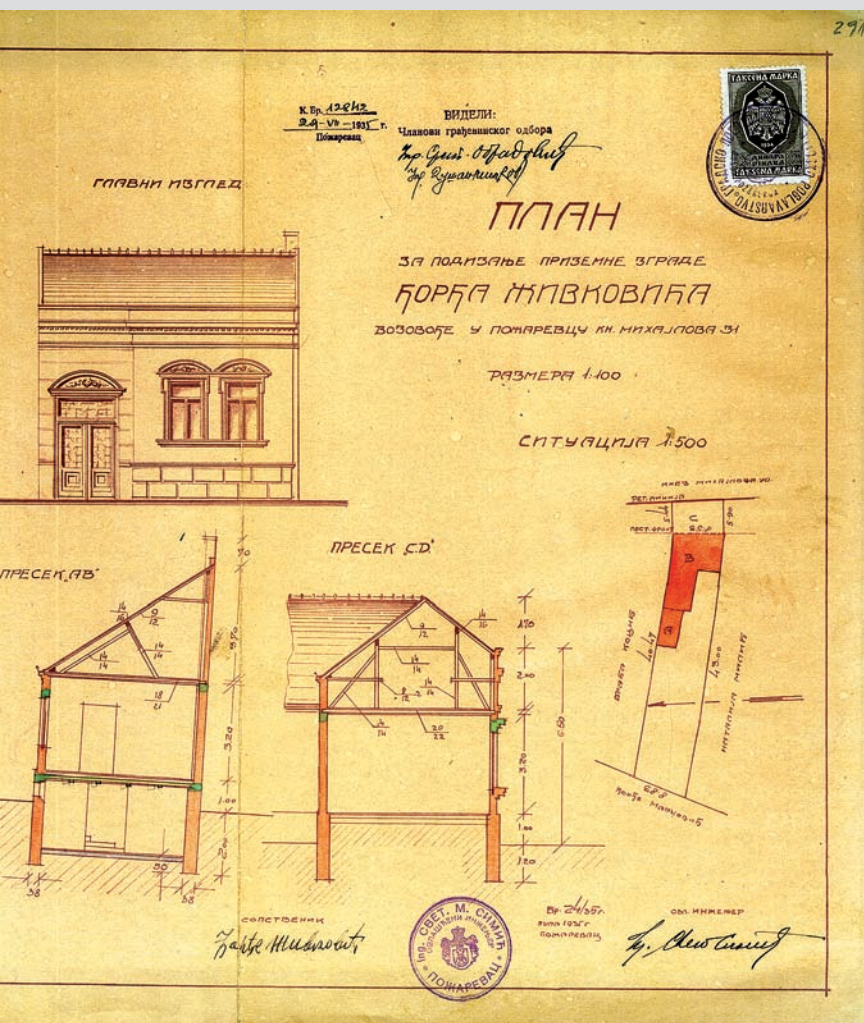

је имала подрум, затим приземље у којем се налазио салон, трпезарија и кујна док су на спрату били спаваћа соба, дечија соба, гардероба, купатило и одвојени тоалет. Димензије куће су 11,35x9,40 метара. Оно што је карактерише јесте кружно степениште које је дало облик кући.¹¹⁸

118 ИАП ГПП 1932 XVIII 610 104-116

37

Такође, својом лепотом и репрезентативношћу издваја се и кућа пожаревачког архитекте Петра К. Јовановића у Немањиној 19, коју је лично пројектовао и градио поред већ постојеће у Немањиној бр. 18. Због изградње куће су постојали

38

проблеми јер још увек није постојала регулација саобраћаја у Немањиној улици, а подизањем ове куће према мишљењу власти затворио би се већи део улице. Такође, проблем су били и прозори који су окренути према ћорсокаку који је по регулационом плану требало да се затвори. Из овог предмета видимо да су власти биле

дужне да у року од месец дана дају дозволу за грађење, односно да пре истека тог рока известе подносиоца уколико се она није могла издати са образложењем.¹¹⁹ Нешто скромнија била је кућа пешадијског наредника Борисава Илића у улици Петра Тамбураша (данашња Косовска) приземна, а састојала се од салона, спаваће собе, кухиње, предсобља, купатила и оставе. Величина куће је 70,5 кв метара.¹²⁰

Да пољопривредни дух није напустио Пожаревац, или је то била неопходност за живот, говори и то што су припадници образованог чиновничког слоја у оквиру својих домаћинства подизали пољопривредне објекте. Тако је професор Пожаревачке гимназије Стеван Пијук, добио грађевинску дозволу за помоћни објекат у оквиру које су били шупа, вешерница, ходник и штала.¹²¹ Дешавало се да под једним кровом буде и пољопривредни објекат, коњушница, амбар и стамбени објекат. Тако је у оквиру спратног објекта Милорада Р. Марковића, економа, у улици Милоша Поцерца бр. 10, у приземљу била коњишница, остава, кујна и две собе, а на спрату су биле три собе. Од суседа је морао бити удаљен четири метра због прозора.¹²² Приликом грађења објекта сопственик је могао за одлагање грађевинског материјала да искористи само своје земљиште, у супротном је плаћао казну.

За оградавање дворишта такође су морале постојати дозволе у случају да су оне зидане, или су од цигала или гвожђа. Спољне фасаде кућа из

119 ИАП ГПП 1934 XIX 614 166-167

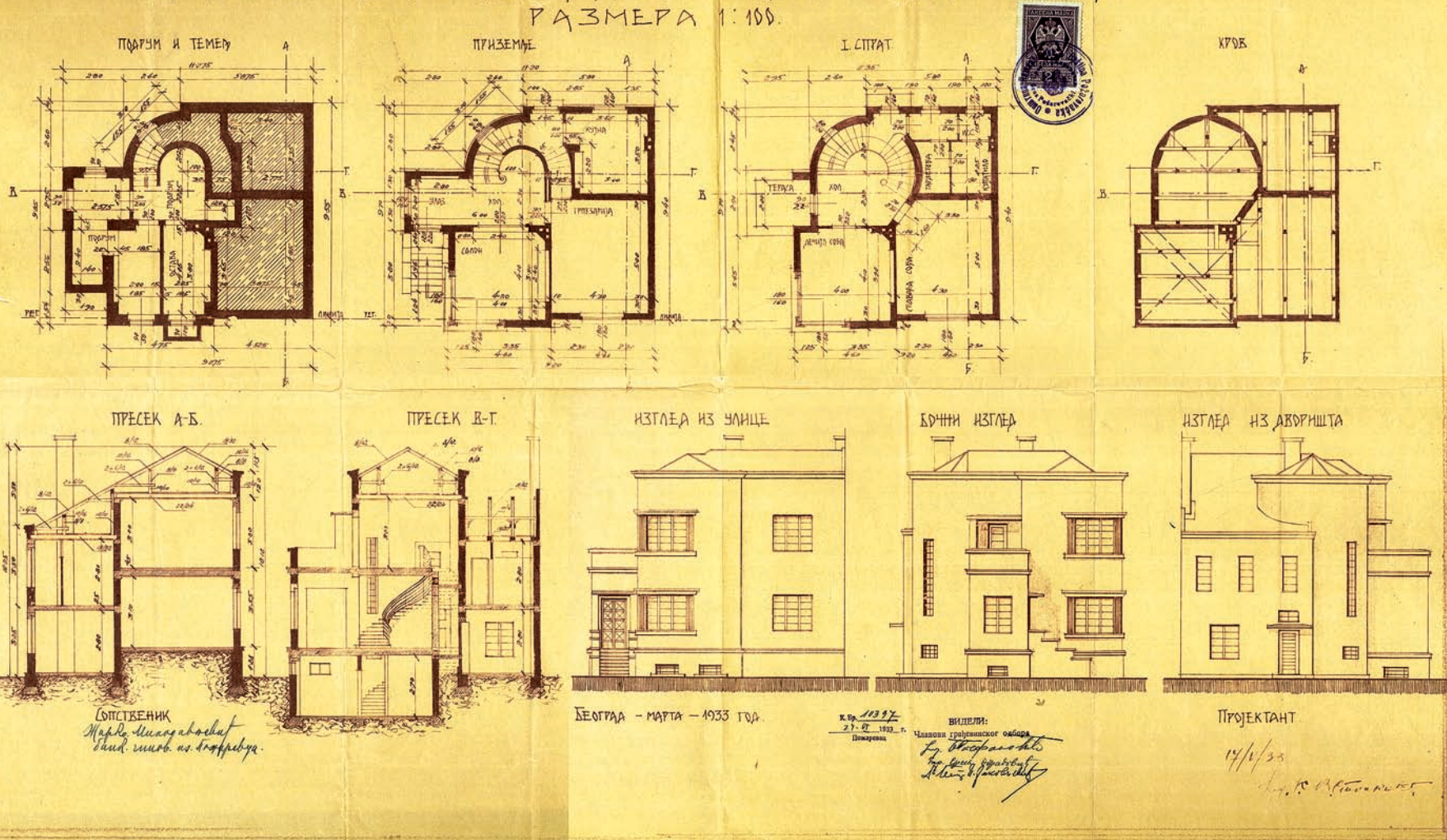
120 ИАП ГПП 1932 XVIII 610 128

121 ИАП ГПП 1934 XIX 613 56

122 ИАП ГПП 1938 XXIII 633

ПРОЈЕКАТ ЗА НОВУ ЗГРАДУ ЕЊЕ СЛАТЕ И ЖАРКА МИЛОСАВЉЕВИЋА У ПОЖАРЕВЦУ – НЕМАЊИНА УЛИЦА БР. 7.
РАЗМЕРА 1:100.

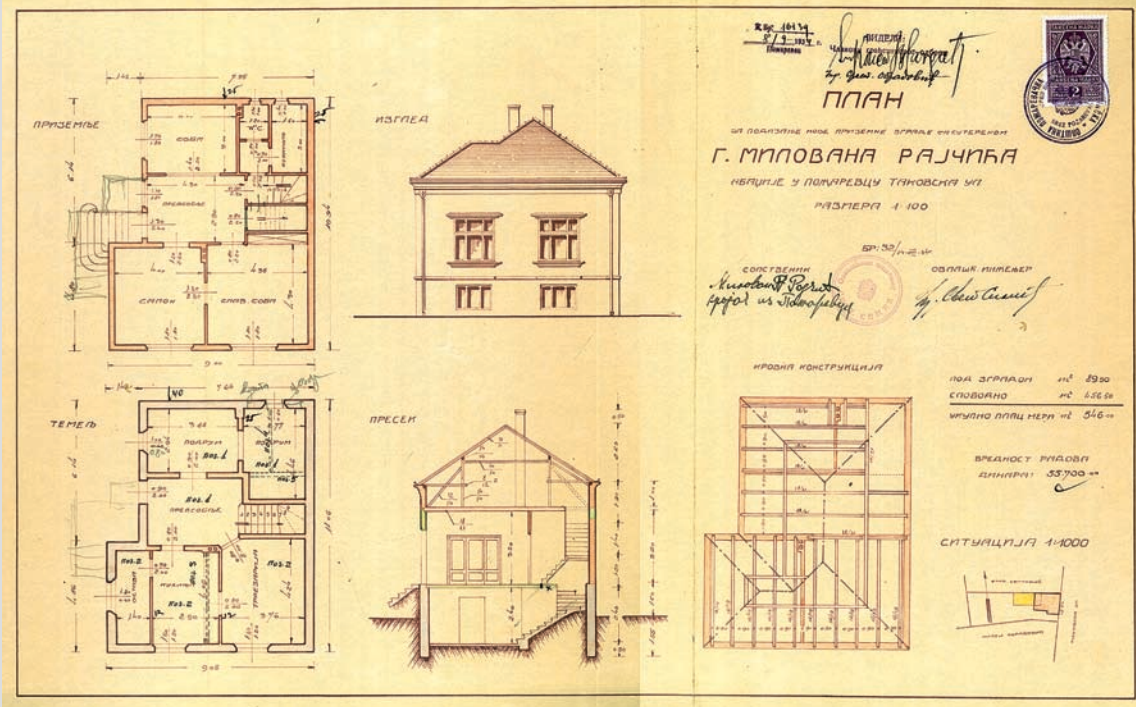
овог периода нису имале превише украса. Један од ретких примера са богато украшеном фасадом јесте објекат Зорке М. Дамњановић у Синђелићевој улици из 1929. године.¹²³

Поред пољопривредних и пословни објекти су подизани у оквиру кућа, апотеке, дућани, подруми, радионице. Један од сачуваних пројеката искључиво привредног карактера је план по-

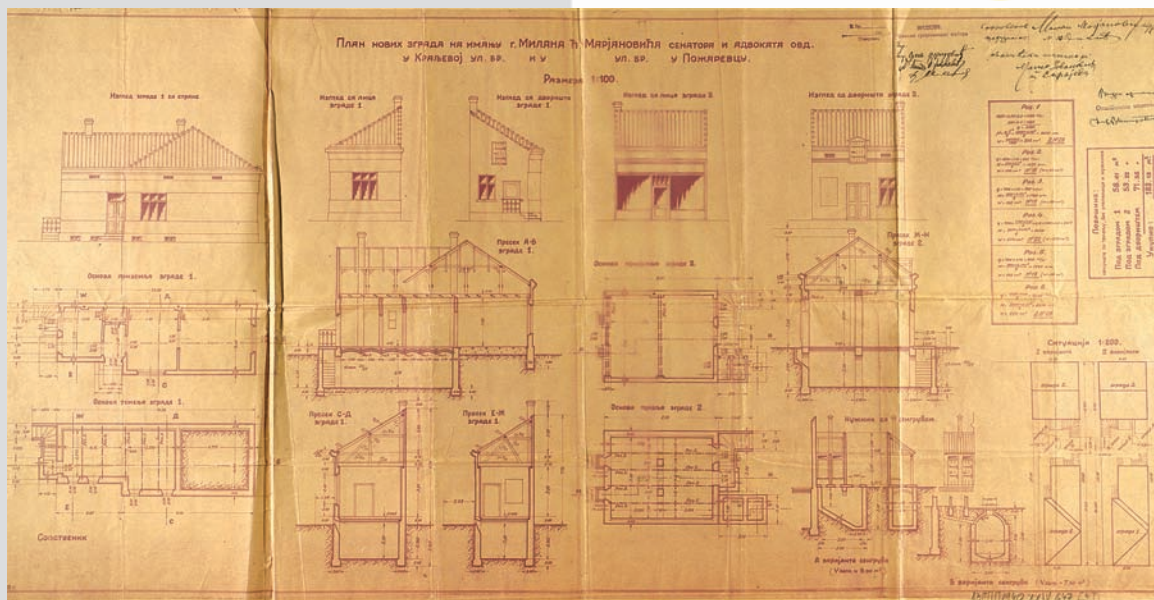
123 ИАП СО Пожаревац, Предмет доделе плаца, Јовић Младен и Унгурјановић Десимир.

стројења за биолошко пречишћавање отпада у месарници Александра Младеновића.¹²⁴ Сачуван је и пројекат нове гостионице у улици Душановој бр. 7, из 1936. године. Грађевинска дозвола је издата на име кафеџије Радисава К. Петровића. У питању је спратна зграда која се састојала у при-

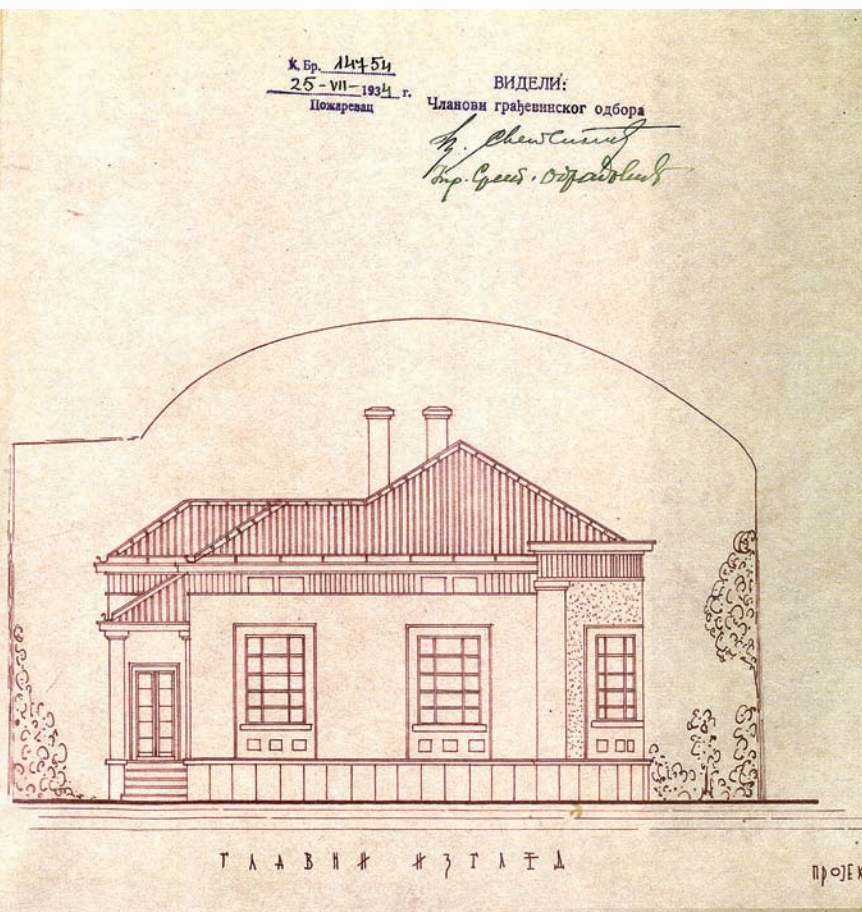
124 ИАП ГПП 1934 XIX 614 21

40

41

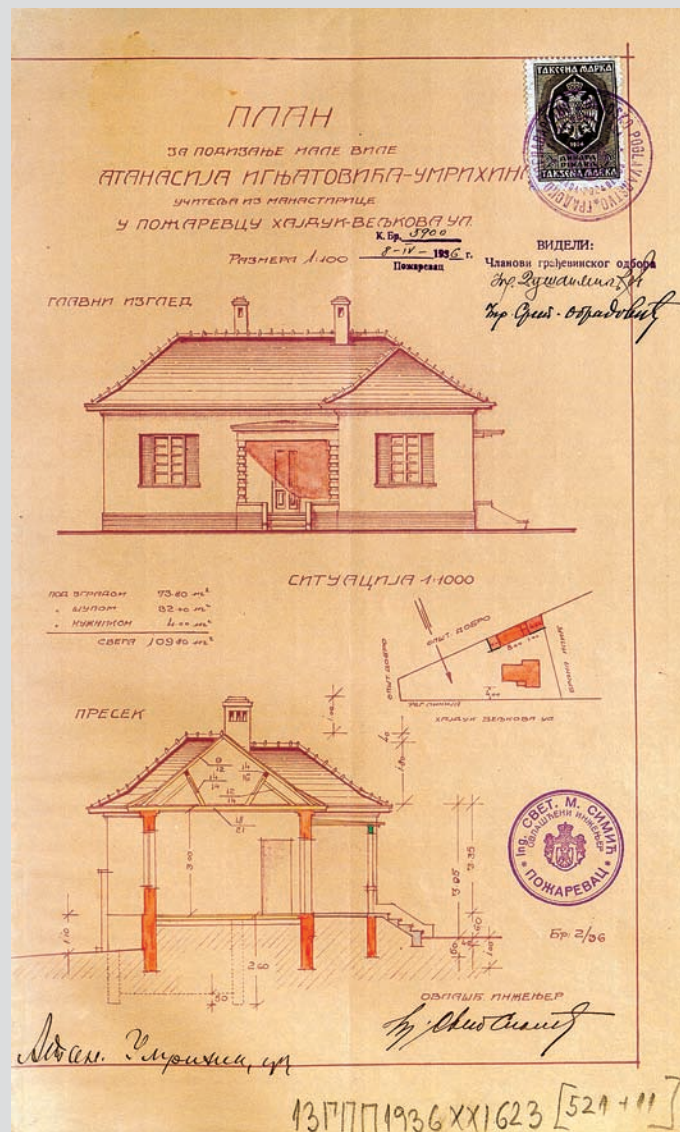

42

земљу од дућана и гостионице. Дућан су чинили локал и магацин, а гостионица је у приземљу имала пивницу, трпезарију, а на спрату четири собе са по два кревета, три собе са по једним креветом, купатило, два клозета (мушки и женски) и ходник. У сутерену се налазио подрум. Изградња овог пословног објекта је процењена на сто тридесет две хиљаде динара.¹²⁵

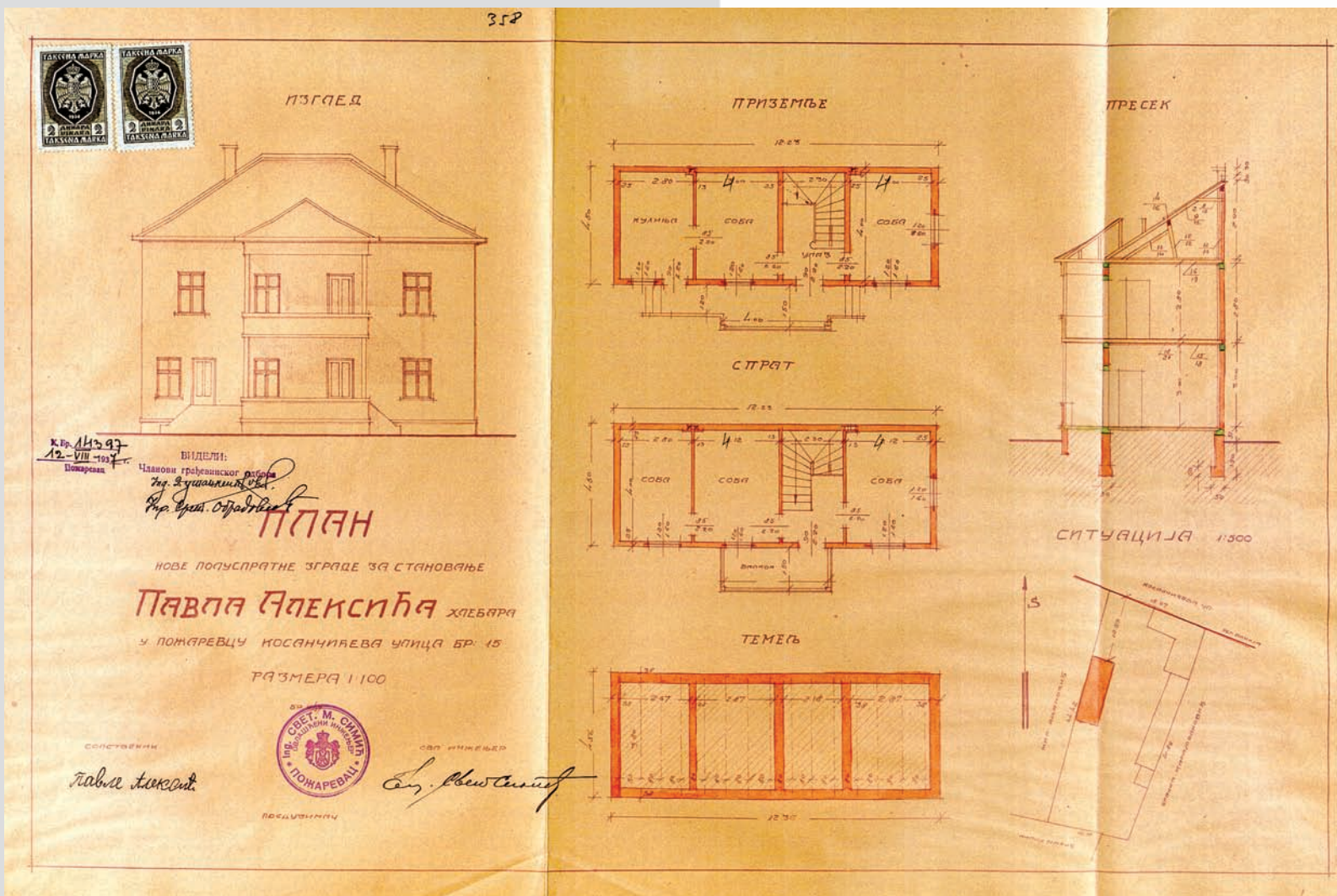
125 ИАП ГПП 1936 XXI 623 395-410

50

43

Занимљивост из овог периода је грађевински предмет који се односи на захтев Немачког посланства у Београду 1937. године да се подиг-

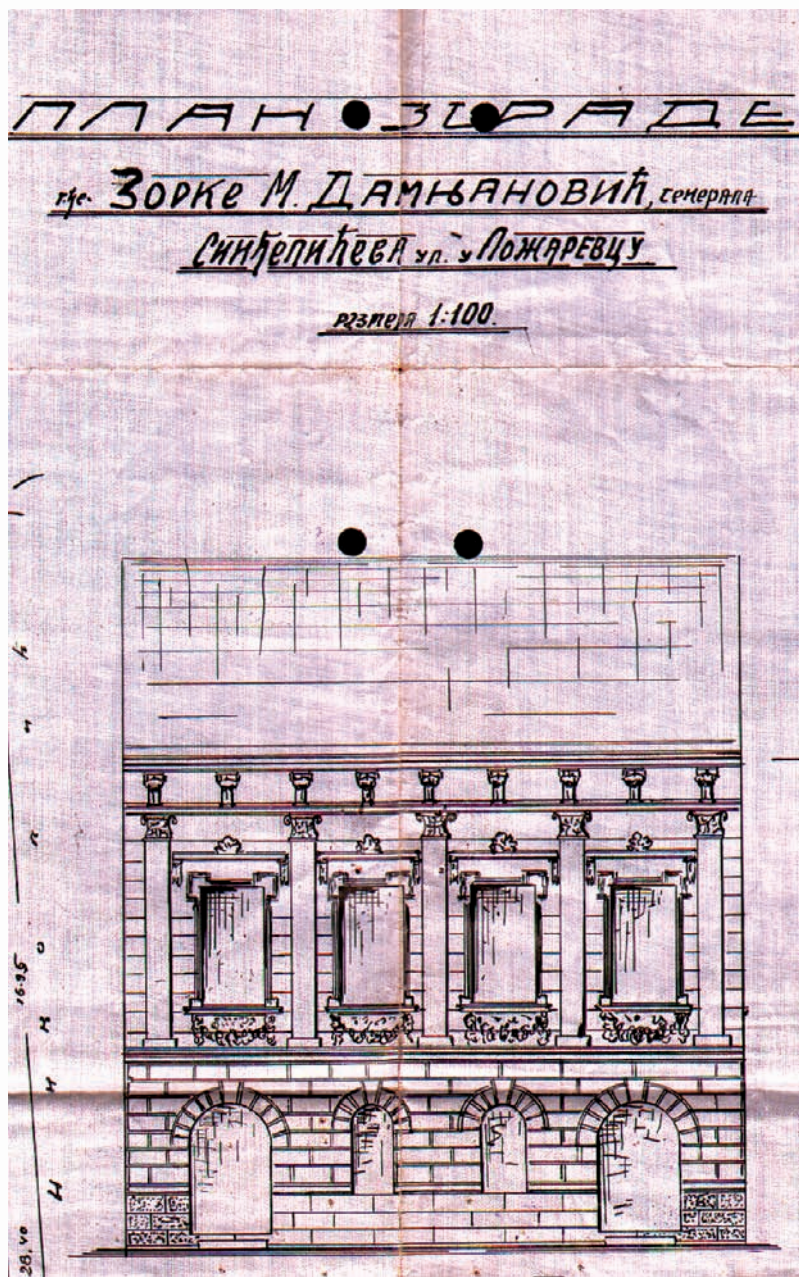
не зграда за чувања Немачког гробља у Пожаревацу. При том су тражили да општинска управа одустане од наплате уобичајених такси од 10% од грађевинске вредности, зато што је земљиште на коме се кућа подиже унутар граница ранијег немачког гробља.¹²⁶

126 ИАП ГПП 1937 XXII 626 427

44

Сачуван је и само један захтев за подизање гараже. Захтев је поднео Драган Ђорђевић, адвокат у Синђелићевој улици.¹²⁷

127 ИАП ГПП 1937 XXII I 633 427

45

***

Трагови прошлости су свуда око нас. Свака шетња улицама Пожаревца за његове грађане значи сусрет са прошлошћу коју не познајемо или је врло мало познајемо. Архиви су ти који нас опомињу на крхкост и пролазност свега што радимо и градимо, али архиви истовремено, чувају сећање, чувају нашу прошлост. Зато, иако увек скрајнути, често не приметни, несхваћени, тихи, архиви су важан чинилац сваког друштва. Архиви нас упознају са нашом прошлошћу, дају нам одговоре на питања када и како, ко смо, какви смо. Историја као науку често посматрамо као науку која се бави истраживањем великих, често ратних тема, сукобима, њиховим узроцима и последицама. Међутим, историја је много више, историја је наша прошлост, обичан живот сваког од нас, сви смо део историје, наши животи су историја у малом. Како су наши преци живели, расли, одевали се, хранили, становали, све је то утицало на историју, односно на све то је историја утицала. То је повратни однос, једно условљава друго.

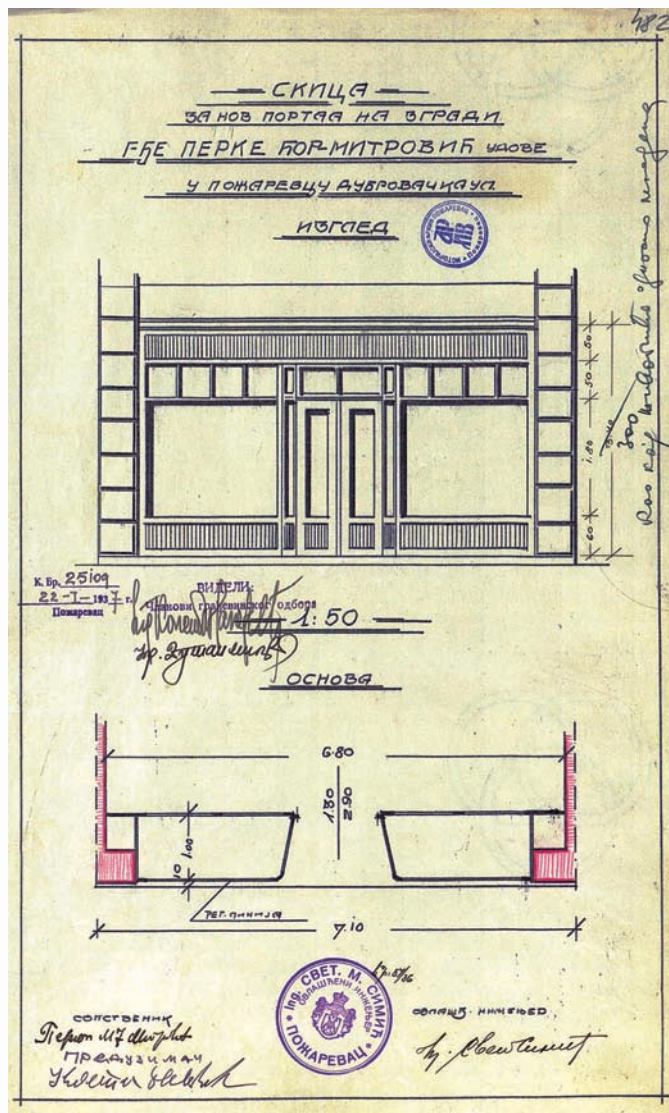
Овом изложбом, овим истраживањем хтели смо да грађанима Пожаревца и Србије приближимо не тако далеко време, време нешто краће од једног века, али време заборављено, прекривено велом протеклих година и деценија. Циљ нам је био да на примеру архитектуре, јавне и приватне, прикажемо културу становања и живљења становника овог града, али и живот самог града, његов раст и развој, успон и напредовање од „турске касабе“ и паланке до града. Такође, покушали смо да прикажемо и подстакнемо на размишљање о томе како се пре нешто мање од једног века живело, које просторије су

тадашњи грађани Пожареваца користили, како су живели одређени припадници нашег друштва, ко је имао салон, ко посебне спаваће собе за родитеље и децу, ко је подизао приземне, а ко једносратне куће, колика је њихова вредност била? Колико је држава улагала у Пожаревац, у његове јавне грађевине, школе, болнице? Шта о њеним становницима и на крају о самој држави говоре величина и облик тих грађевина? Како се схватао приватни простор, простор куће и огњишта, каква је улога кухиње, дворишта? Колико су јаки западни узури у градитељству, а колико је опстајао *национални стил* и начин градње, колико су становници Пожареваца „грађани“, а колико са собом носе и одлике средина из којих долазе?

46

Највећи део презентованог и коришћеног материјала је из фондова Историјског архива Пожаревац. Првенствени и најважнији циљ нам је управо и био да становницима овог града покажемо богатство наших архивских фондова, оно што о прошлости и историји нашег града чувамо у Архиву. За наше истраживање је свакако најзначајнија архивска грађа фонда *Градско поглаварство Пожаревац (1918-1945) 1922-1946*, пандан данашњој Градској управи. Овај фонд је архивистички срећен и обрађен, микрофилмован и дигитализован и данас има своју не само

37

историјску, већ и правну вредност. Велики број грађана и данас користи и потражује документацију овог фонда како би регулисао имовинско-правне односе. Истраживања су обављена и у Архиву Југославије, у фонду Министарства грађевина Краљевине Југославије (1918-1941), Архиву Војводине у фонду Краљевска банска

управа Дунавске бановине (1929-1941). Такође, консултована је бројна литература о српској архитектури (Александар Кадијевић, Богдан Несторовић). Незаобилазна литература били су и радови вредних локалних истраживача, Драгана Фелдића, Мирољуба Поповића-Цицка, др Душана Кастратовића, али и историчара од позива, др Мирољуба Манојловића и бројних других.

Снага једне државе огледа се и у градитељству, као што се снага једног домаћина огледа у ономе шта остави потомству. Међуратни период, представља доба успона нове, веће државе, са свим различитостима у којима је битисала. Оснажена држава показује своју монументалност и у објектима и подухватима које финансира. Објекти и пројекти који су изграђени тада и тада реализовани користе нам и данас. У многим приватним кућама изграђеним у том периоду расту и сазревају и данас нове генерације младих.

С поштовањем и захвалношћу на помоћи, разумевању и сарадњи помињемо чланове ауторског тима на реализацији ове изложбе Наташу Милошевић Дулић и Петра Винкића, сарадника Ирену Ивовић, инж. архитектуре из Београда, колеге из Регионалног завода за заштиту споменика културе у Смедереву, Железничког музеја у Београду, др Душана Кастратовића из Пожареваца, драге колеге из Историјског архива Пожаревац.

Захваљујемо на подршци и разумевању директорки Архива др Јасмини Николић и Граду Пожаревацу.

Слободанка Цветковић

КАТАЛОГ ДОКУМЕНАТА

УРЕЂЕЊЕ ГРАДА

1. Снимак Пожареваца из ваздуха из 1926. године (Историјски архив Пожаревац (даље: ИАП), Дигитална збирка Драгана Шалера)
2. Вест о одобрењу Министарства грађевине за постављање бетонских тротоара у Пожаревцу (ИАП, *Грађанин*, бр. 63, 1927.)
3. План за постављање подземне кабловске мреже у Пожаревцу (ИАП, Градско поглаварство Пожаревац (даље: ГПП) 1929 XVI 23)
4. Ситуациони план једног дела града Пожареваца (ИАП, Катастарска управа Пожаревац, 1930.)
5. Прва привремена ситуација и обрачун за делимично „претресање“ калдрме у Јовановој и Браничевској улици (ИАП, ГПП 1931 XVI 26)
6. Вест о изради новог регулационог плана града Пожареваца (ИАП, *Грађанин*, бр. 14, 1931.)
7. Грађевински закон (*Службене новине Краљевине Југославије*, број 133, 1931.)
8. Општа упутства за израду Уредбе о извођењу регулационог плана и грађевинског правилника (*Службене новине Краљевине Југославије*, број 166, 1932.)
9. Вест о привременим називима пожаревачких улица и ћорсокака (ИАП, *Грађанин*, бр. 23, 1932.)
10. Обавештење Задужбинског одбора Суду Општине пожаревачке да ће извршити рушење старог и подизање новог нужника на плацу иза дућана задужбинског фонда Саве А. Јовановића и супруге Персиде (ИАП, ГПП 1932 XVIII 45)
11. Молба Лепосаве Наумовић за издавање дозволе за вршење поправки на кући (ИАП, ГПП 1932 XVIII 34)
12. Градски стражар пријављује Суду Општине пожаревачке бесправну градњу Љубице Вучковић у Скопљанској улици (ИАП, ГПП 1932 XVIII 67)
13. Електрификација Пожареваца-месечни рачун за осветљење у Пожаревцу (ИАП, ГПП 1933 XVI 28)
14. Молба банкарског чиновника Жарка Милосављевића за издавање грађевинске дозволе ИАП, ГПП 1933 XVIII 102)

15. Грађевинска дозвола издата Пожаревачком женском друштву за проширење и подизање спрата на постојећој згради (ИАП, ГПП 1934 XIX 107)
16. Употребна дозвола издата пензионерки Љубици Крагуљевић (ИАП, ГПП 1934 XIX 2)
17. Општински инжењер обавештава Суд Општине пожаревачке да извести Петра Јовановића да му се грађевинска дозвола још увек не може издати (ИАП, ГПП 1934 XIX 168)
18. Молба возовође Ђорђа Живковића за издавање грађевинске дозволе (ИАП, ГПП 1935 XX 288)
19. Инжењерска комора обавештава Катастарску управу Пожаревац да пројекти или писмени састави морају да садрже „округли печат“ и потпис овлашћеног инжењера (ИАП, Катастарска управа Пожаревац 455/38, 1938.)
20. Технички извештај уз пројекат за подизање нове приземне зграде Дивне и Драгиње Вучковић (ИАП, ГПП 1939 XXIV 638)
21. Пројекат канделабра за улично осветљење (ИАП, Пореска управа Пожаревац)

ЈАВНЕ ГРАЂЕВИНЕ

22. Милутин Милојковић Дроња, градоначелник Пожареваца у периоду између два светска рата
Фотографија
(ИАП, Збирка фотографија)
23. Пројекат за Цветни трг у Пожаревцу (ИАП, ГПП 1922 XVI 21)
24. Споменик изгинулим војницима у рату 1912-1918, подигнут 1923. године
Разгледница
(ИАП, Дигитална збирка Т. Б. Димитријевића)
25. Надстрешница на хотелу „Српска круна“ подигнута 1928. Године
Фотографија
(ИАП, Дигитална збирка Т. Б. Димитријевић)
26. Пројекат Пожаревачке железничке станице (ИАП, ГПП 1929 XVI 24)
27. Железничка станица у Пожаревцу тридесетих година 20. века
Фотографија
(ИАП, Дигитална збирка Т. Б. Димитријевић)
28. План Дома Трговачке омладине (ИАП, СО Пожаревац, 1929.)
29. Михајло Павловић
Фотографија
(ИАП, „Слога“ 53 36 фот 49)
30. Сава Мирковић
Фотографија
(ИАП, „Слога“ 53 36 фот 47)

31. Извештај са прославе освећења Дома Пожаревачке трговачке омладине (ИАП, *Грађанин*, бр. 71, 1930.)
32. Дом Пожаревачке трговачке омладине
Фотографија
(ИАП, Дигитална збирка Т. Б. Димитријевић)
33. Распис окружним начелствима о уређењу места за продају стоке
(*Српске новине*, бр. 172, 1903.)
34. Пројекат за израду крова на оборима на Марвеном тргу
(ИАП, ГПП 1931 XVI 22)
35. План за дозиђивање кланице у Пожаревцу
(ИАП, ГПП 1931 XVI 25)
36. Ситуациони план раскрснице Душанове и улице Краља Петра
(ИАП, ГПП 1934 XIX 206)
37. Понуда кирије за бензинску пумпу гвожђарско-стакларске трговине „Илија Белосавић и син“ Градском већу Града Пожаревца
(ИАП, ГПП 1934 XIX 197)
38. Бензинска пумпа испред Гвожђарско-стакларске трговине „Илија Белосавић и син“
Фотографија
(ИАП, Дигитална збирка Т. Б. Димитријевић)
39. Проширење Цркве Светог Николе у Пожаревцу
(ИАП, ГПП 1934 XIX 323)
40. Нацрт имања Цркве Светог Николе
(ИАП, ГПП 1934 XIX 324)
41. Црква Светог Николе у Пожаревцу
Фотографија
(ИАП, Дигитална збирка Ж. Антонијевић)
42. Дом Женског друштва у Пожаревцу, 1934. година
Фотографија
(Фотографија из: Ј. Живковић „Коло српских сестара Пожаревац“, 2007.)
43. Текст о освећењу новог Дома Женског друштва у Пожаревцу
(ИАП, *Грађанин*, бр. 89, 1935.)
44. Текст о подизању аеродрома у Пожаревцу
(ИАП, *Грађанин*, бр. 27, 1936.)
45. Текст о освећењу трибина Дунавског кола јахача „Кнез Михајло“
(ИАП, *Грађанин*, бр. 81, 1933.)
46. Молба Дунавског кола јахача „Кнез Михајло“ за издавање грађевинске дозволе за подизање трибина, билетарнице и стазе за коњске трке
(ИАП, ГПП 1936 XXI 624)
47. План за израду трибина Дунавског кола јахача „Кнез Михајло“
(ИАП, ГПП 1936 XXI 624)
48. План за поправку и обезбеђење Саборне цркве у Пожаревцу
(ИАП, ГПП 1936 XXI 623)
49. Ситуација земљишта Саборне цркве у Пожаревцу
(ИАП, ГПП 1936 XXI 623)

50. Општински инжењер пријављује Градском поглаварству бесправну градњу на немачком гробљу
(ИАП, ГПП 1937 XXII 626)
51. План за кућу чувара на немачком гробљу
(ИАП, ГПП 1937 XXII 626)
52. Грађевинска дозвола издата Немачком посланству из Београда за подизање приземне зграде за становање чувара на немачком гробљу
(ИАП, ГПП 1937 XXII 626)
53. План сигурносних уређаја на стрелишту Пожаревачке савезне стрељачке дружине
(ИАП, ГПП 1939 XXIV 638)
54. Признаница о исплати дуга Драгашу Калафатовићу од стране Градског поглаварства, на име окончане ситуације завршних радова на подизању школе „Краљ Александар I Ујединитељ“
(ИАП, Државна народна школа Пожаревац)
55. Основна школа „Краљ Александар I Ујединитељ“ у Пожаревцу, 1939. година
Фотографија
(Фотографија из: Ј. Живковић, М. Манојловић „Основна школа Краљ Александар I Пожаревац 1939-2009“, Пожаревац, 2009.)
56. Пољопривредна школа у Пожаревцу
Фотографија
(ИАП, Дигитална збирка Т. Б. Димитријевић)
57. Епархијски дом у Пожаревцу кога је пројектовао архитекта Момир Коруновић, подигнут 1938-1939. године
Фотографија
(Регионални завод за заштиту споменика културе Смедерево)
58. Текст о затварању Гимназије у Пожаревцу због неупотребљивости гимназијске зграде
(ИАП, *Грађанин*, бр. 26, 1928.)
59. План за Гимназију у Пожаревцу
(Архив Војводине Ф 126 V 5/36)
60. Вест о завршетку радова на новој гимназијској згради
(ИАП, *Грађанин*, бр. 70, 1936.)
61. Реална гимназија у Пожаревцу 1936. године
Фотографија
(ИАП, Збирка фотографија)
62. Ситуација дворишта са зградама Гимназије у Пожаревцу
(Архив Војводине, Ф 126 V 9/40)
63. План за израду капеле у дворишту Бановинске болнице у Пожаревцу
(ИАП, ГПП 1932 XVIII 13)
64. Ситуациони план Бановинске болнице
(Архив Војводине, Ф 126 V 16/40)
65. Текст објављен у Политици 17. септембра 1940. године о завршетку радова на грађењу пожаревачке болнице
(Архив Војводине, Ф 126 V 16/40)
66. План основе приземља Бановинске болнице Пожаревац
(Архив Војводине, 126 V 16/40)
67. Бановинска болница у Пожаревцу, 1939-1948.
Фотографија
(ИАП, Дигитална збирка Т. Б. Димитријевић)

ПРИВАТНИ ПОСЛОВНИ ОБЈЕКТИ

68. План нове пословно-стамбене зграде воскара Славка Богосављевића (ИАП, ГПП 1932 XVIII 3)
69. Одлука Банске управе о одобрењу пројекта кино-власника Шухартовић Бране за дозиђивање зграде за биоскопску салу (ИАП, ГПП 1932 XVIII 119)
70. План за подизање зграде за радионицу месара Александра Младеновића (ИАП, ГПП 1934 XIX 20)
71. План за подизање постројења за пречишћавање отпадних вода у месарници Александра Младеновића (ИАП, ГПП 1934 XIX 21)
72. План нове пословно-стамбене зграде пекара Недељка Стојковића (ИАП, ГПП 1935 XX 282)
73. План за преправку зграде биоскопа „Српска круна“ Владимира Трудића (ИАП, ГПП 1936 XXI 623)
74. План за подизање магацина винара Драгутина Милошевића (ИАП, ГПП 1936 XXI 623)
75. Технички извештај уз пројекат за подизање нове спратне зграде за гостионицу кафеџије Радисава Петровића (ИАП, ГПП 1936 XXI 623)
76. План гостионице кафеџије Радисава Петровића (ИАП, ГПП 1936 XXI 623)
77. План нове пословно-стамбене зграде винара Светислава Павловића (ИАП, ГПП 1936 XXI 623)
78. Планирани изглед кафане Јанађка Костића (ИАП, ГПП 1937 XXII 626)
79. Скица портала на згради Перке Ђор-Митровић (ИАП, ГПП 1937 XXI 623)
80. Скица портала на згради рентијера Константина Лазаридеса (ИАП, ГПП 1937 XXII 626)
81. Скица за нови портал на згради браће Јовановић (ИАП, ГПП 1937 XXII 626)
82. Портали трговачких радњи у Пожаревцу, 1939. година
Фотографија (ИАП, Дигитална збирка Т. Б. Димитријевић)
83. План нове пословно-стамбене зграде апотекара Немање Ристића (ИАП, ГПП 1939 XXIV 638)
84. План за преправку пословно-стамбене зграде опанчара Милана Животића (ИАП, ГПП 1940 XXIV 645)
85. Ситуациони план зграде Задружног дома у Пожаревцу (ИАП, ГПП 1940 XXIV 645)
86. Планирани изглед зграде Задружног дома у Пожаревцу (ИАП, ГПП 1940 XXIV 645)
87. Грађевинска дозвола издата Савезу Српских земљорадничких набављачких задруга из

Београда за преправку спратне зграде за магацине, продавнице и канцеларије у Пожаревцу
(ИАП, ГПП 1940 XXIV 645)

88. Задружни дом у Пожаревцу
Фотографија
(ИАП, Дигитална збирка Т. Б. Димитријевић)

ПРИВАТНИ ОБЈЕКТИ

89. Планирани изглед зграде Зорке Дамњановић
(ИАП, СО Пожаревац 1929.)
90. Записник са 71. седнице Одбора Општине пожаревачке на којој је одлучено да се поруши кућа сарача Драгољуба Милошевића, коју је самовласно подигао на општинском плацу
(ИАП, ГПП 1932 XVIII 1)
91. План зграде земљорадника Милутина Лукића
(ИАП, ГПП 1932 XVIII 56)
92. План нове зграде банкарског чиновника Јосифа Павличека
(ИАП, ГПП 1933 XVIII 71)
93. Пројекат за нову зграду Олге и Жарка Милосављевића
(ИАП, ГПП 1933 XVIII 106)
94. План за подизање нове приземне зграде Анђелије Јовић
(ИАП, ГПП 1933 XVIII 137)

95. План за подизање нове зграде свештеника Христивоја Јовановића
(ИАП, ГПП 1933 XVIII 150)
96. План за подизање нове приземне зграде трговца Косте Илића
(ИАП, ГПП 1933 XVIII 165)
97. План за подизање нове зграде ковача Милоша Цветковића
(ИАП, ГПП 1933 XVIII 277)
98. Додела општинских плацева сиромашним грађанима
(ИАП, ГПП 1934 XIX 6)
99. Парцеларни план општинског земљишта које се бесплатно уступа сиромашним грађанима
(ИАП, ГПП 1934 XIX 8)
100. План за дозиђивање и преправку зграде војскара Бранислава Поповића
(ИАП, ГПП 1934 XIX 28)
101. План за дозиђивање и преправку зграде адвоката Раде Марковића
(ИАП, ГПП 1934 XIX 42)
102. План за дозиђивање приземне зграде извозника Живка Карије
(ИАП, ГПП 1934 XIX 49)
103. Скица за израду зидане ограде на имању трговца Александра Рашковића
(ИАП, ГПП 1934 XIX 51)
104. План за подизање нове приземне зграде абације Милована Рајчића
(ИАП, ГПП 1934 XIX 121)

105. Технички опис радова на подизању нове приземне зграде за становање абаџије Милована Рајчића
(ИАП, ГПП 1934 XIX 123)
106. Скица за подизање сталне гвоздене ограде на имању хлебара Ћире Динића
(ИАП, ГПП 1934 XIX 155)
107. План за подизање куће Петра Јовановића
(ИАП, ГПП 1934 XIX 166)
108. План нове приземне зграде Иване и Светислава Миленковића, банкарског чиновника
(ИАП, ГПП 1934 XIX 179)
109. План за подизање нове приземне зграде тежака Милутина Гавриловића
(ИАП, ГПП 1934 XIX 262)
110. Планирани изглед фасаде нове спратне зграде трговца Живана Милошевића
(ИАП, ГПП 1935 XX 243)
111. Пројекат нове зграде проте Филипа Благојевића, архијерејског намесника
(ИАП, ГПП 1935 XX 273)
112. Молба возовође Ђорђа Живковића за издавање грађевинске дозволе
(ИАП, ГПП 1935 XX 288)
113. Планирани изглед две куће Миливоја Миливојевића
(ИАП, ГПП 1935 XX 619)
114. План за подизање нове приземне зграде трговца Владимира Трудића
(ИАП, ГПП 1936 XXI 623)
115. План за подизање приземне зграде адвоката Тодора Илића
(ИАП, ГПП 1936 XXI 623)
116. План за подизање „мале виле“ учитеља Атанасија Ивановића-Умрихина из Манастирице
(ИАП, ГПП 1936 XXI 623)
117. План за подизање нове приземне зграде наставнице Љубице Илић
(ИАП, ГПП 1936 XXI 623)
118. План за подизање нове спратне зграде абаџије Миливоја Јанковића
(ИАП, ГПП 1936 XXI 623)
119. План зграде инжењера Сретена Обрадовића
(ИАП, ГПП 1936 XXI 623)
120. План штале и шупе Жике Рајковића
(ИАП, ГПП 1936 XXI 623)
121. План нове полуспратне зграде хлебара Павла Алексића
(ИАП, ГПП 1937 XXII 626)
122. Планирани изглед нове приземне зграде рентијера Настаса Живковића из Александровца
(ИАП, ГПП 1937 XXII 626)
123. План за подизање коша трговца Драгојла Филиповића
(ИАП, ГПП 1937 XXII 626)
124. План нове приземне зграде Добросава Петровића
(ИАП, ГПП 1937 XXII 626)

125. План нове приземне зграде Милоша Мило-
радовића
(ИАП, ГПП 1937 XXII 626)
126. План нове приземне зграде Борислава
Богдановића
(ИАП, ГПП 1937 XXII 626)
127. План за преправку и дозиђивање приземне
зграде трговца Боре Белосавића
(ИАП, ГПП 1937 XXII 626)
128. План за нову приземну зграду Драгиње и
Страхиње Циврића, школског надзорника
(ИАП, ГПП 1937 XXII 626)
129. План за нову приземну зграду Драгића Ду-
нића, чувара казног завода
(ИАП, ГПП 1937 XXII 627)
130. План за подизање нове приземне зграде Ву-
косаве Поповић
(ИАП, ГПП 1938 XXIII 633)
131. План пољопривредно-стамбеног објекта
економа Милорада Марковића
(ИАП, ГПП 1938 XXIII 633)
132. Технички опис уз пројекат за подизање
пољопривредно-стамбеног објекта Милора-
да Марковића
(ИАП, ГПП 1938 XXIII 633)
133. Скица за подизање нове привремене гараже
адвоката Драгана Ђорђевића
(ИАП, ГПП 1938 XXIII 633)
134. Технички извештај уз пројекат за подизање
нове приземне зграде Дивне и Драгиње Вуч-
ковић
(ИАП, ГПП 1939 XXIV 638)
135. Нацрт павиљона Милеве Богојевић
(ИАП, ГПП 1939 XXIV 638)
136. План за подизање нове приземне зграде
предузимача Милована и Душана Стевића
(ИАП, ГПП 1939 XXIV 638)
137. План за подизање нове приземне зграде Је-
лене и Оскара Вејнштајна, професора Гим-
назије
(ИАП, ГПП 1939 XXIV 638)
138. План нове приземне зграде наредника Мар-
тина Габершека
(ИАП, ГПП 1939 XXIV 638)
139. План нове приземне зграде лекара Стевана
Милосављевића
(ИАП, ГПП 1939 XXIV 638)
140. План за преправку и надзиђивање зграде
Лепше Симић
(ИАП, ГПП 1939 XXIV 638)
141. План нове приземне зграде трговца Ста-
нојла Стефановића
(ИАП, ГПП 1939 XXIV 638)
142. План економског објекта Сретена Девића
(ИАП, ГПП 1940 XXIV 638)
143. План нових зграда на имању сенатора и ад-
воката Милана Марјановића
(ИАП, ГПП 1940 XXIV 647)
144. Планирани изглед нове спратне зграде
Љиљане и Првослава Прокића
(ИАП, ГПП 1940 XXIV 645)

Наташа Милошевић Дулић

СПИСАК ИЛУСТРАЦИЈА

1. Ситуациони план једног дела града Пожареваца (ИАП, Катастарска управа Пожаревац)
2. Грађевински закон (Службене новине Краљевине Југославије, број 133, 1931.)
3. Молба банкарског чиновника Жарка Мило-сављевића за издавање грађевинске дозво-ле (ИАП, ГПП 1933 XVIII 102)
4. Грађевинска дозвола издата Савезу Српских земљорадничких набављачких задруга из Београда за преправку спратне зграде за магацине, продавнице и канцеларије у По-жаревцу (ИАП, ГПП 1940 XXIV 645)
5. Технички опис уз пројекат за подизање пољопривредно-стамбеног објекта Милора-да Марковића (ИАП, ГПП 1938 XXIII 633)
6. Молба Дунавског кола јахача „Кнез Ми-хајло“ за издавање грађевинске дозволе за подизање трибина, билетарнице и стазе за коњске трке (ИАП, ГПП 1936 XXI 624)
7. Употребна дозвола издата пензионерки Љубици Крагуљевић (ИАП, ГПП 1934 XIX 2)
8. Пројекат за Цветни трг у Пожаревцу (ИАП, ГПП 1922 XVI 21)
9. Прва привремена ситуација и обрачун за де-лимично „претресање“ калдрме у Јовановој и Браничевској улици (ИАП, ГПП 1931 XVI 26)
10. План за постављање подземне кабловске мреже у Пожаревцу (ИАП, ГПП 1929 XVI 23)
11. Електрификација Пожареваца-месечни ра-чун за осветљење у Пожаревцу (ИАП, ГПП 1933 XVI 28)
12. Канделабр (ИАП, Пореска управа Пожаре-вац)
13. Ситуациони план раскрснице Душанове и улице Краља Петра (ИАП, ГПП 1934 XIX 206)
14. Бензинска пумпа испред Гвожђарско-ста-кларске трговине „Илија Белосавић и син“ (ИАП, Дигитална збирка Т. Б. Димитрије-вић)
15. Пројекат пожаревачке железничке станице (ИАП, ГПП 1929 XVI 24)
16. План за Гимназију у Пожаревцу (AV 126 V 5/36)
17. Реална гиманзија у Пожаревцу, 1936. (ИАП, Збирка фотографија)
18. Дом Пожаревачке трговачке омладине, 1930. (ИАП, Дигитална збирка Т. Б. Дими-тријевић)
19. Сава Мирковић (ИАП, „Слога“ 53 36 фот 47)
20. Михајло Павловић (ИАП, „Слога“ 53 36 фот 49)
21. Дом Женског друштва у Пожаревцу, 1934. (Фотографија из: Ј. Живковић „Коло српских сестара Пожаревац“, 2007.)
22. Основна школа „Краљ Александар I Уједи-нител“ у Пожаревцу, 1939. (Фотографија из: Ј. Живковић, М. Манојловић „Основна школа Краљ Александар I Пожаревац 1939-2009“, Пожаревац 2009.)
23. Пољопривредна школа у Пожаревцу (ИАП, Дигитална збирка Т. Б. Димитријевић)

24. План основе приземља Бановинске болнице Пожаревац (AV 126 V 16/40)
25. Бановинска болница у Пожаревцу, 1939-1948. (ИАП, Дигитална збирка Т. Б. Димитријевић)
26. Епархијски дом у Пожаревцу подигнут 1938-1939. године, који је пројектовао архитекта Момир Коруновић (Фотографија Регионалног завода за заштиту споменика културе Смедерево)
27. Проширење Цркве Светог Николе у Пожаревцу (ИАП, ГПП 1934 XIX 323)
28. План за поправку и обезбеђење Саборне цркве у Пожаревцу (ИАП, ГПП 1936 XXI 623)
29. План за израду капеле у дворишту Бановинске болнице у Пожаревцу (ИАП, ГПП 1932 XVIII 13)
30. Надстрешница на хотелу „Српска круна“ подигнута 1928. године (ИАП, Дигитална збирка Т. Б. Димитријевић)
31. Задружни дом у Пожаревцу (ИАП, Дигитална збирка Т. Б. Димитријевић)
32. План за дозиђивање кланице у Пожаревцу (ИАП, ГПП 1931 XVI 25)
33. План за израду трибина Дунавског кола јачача „Кнез Михајло“ (ИАП, ГПП 1936 XXI 624)
34. Записник са 71. седнице Одбора Општине пожаревачке на којој је одлучено да се поруши кућа сарача Драгољуба Милошевића, коју је самовласно подигао на општинском плацу (ИАП, ГПП 1932 XVIII 1)
35. Молба Лепосаве Наумовић за издавање дозволе за вршење поправки на кући (ИАП, ГПП 1932 XVIII 34)
36. План пољопривредно-стамбеног објекта економа Милорада Марковића (ИАП, ГПП 1938 XXIII 633)
37. План зграде земљорадника Милутина Лукића (ИАП, ГПП 1932 XVIII 56)
38. План за подизање нове приземне зграде возовође Ђорђа Живковића (ИАП, ГПП 1935 XX 291)
39. Пројекат за нову зграду Олге и Жарка Мило-сављевића (ИАП, ГПП 1933 XVIII 106)
40. План за подизање нове приземне зграде абације Милована Рајчића (ИАП, ГПП 1934 XIX 121)
41. План нових зграда на имању сенатора и адвоката Милана Марјановића (ИАП, ГПП 1940 XXIV 647)
42. Изглед куће Петра Јовановића (ИАП, ГПП 1934 XIX 166)
43. План за подизање „мале виле“ учитеља Атанасија Ивановића-Умрихина из Манастирице (ИАП, ГПП 1936 XXI 623)
44. План нове полуспратне зграде хлебара Павла Алексића (ИАП, ГПП 1937 XXII 626)
45. Изглед зграде Зорке Дамњановић (ИАП, СО Пожаревац 1929. године)
46. Портали трговачких радњи у Пожаревцу, 1939. (ИАП, Дигитална збирка Т. Б. Димитријевић)
47. Скица портала на згради Перке Ђор-Митровић (ИАП, ГПП 1937 XXI 623)

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ

Историјски архив Пожаревац основао је, као Архивско средиште, 24. априла 1948. године, тадашњи Градски народни одбор Пожаревац, а садашњи следбеник Град Пожаревац. Потом су суоснивачка права ове Установе прихватили и други органи управе Браничевског округа, чији су следбеници општине Петровац на Млави, Кучево, Жагубица, Жабари, Голубац, Велико Градиште и Мало Црниће.

Историјски архив Пожаревац је установа у култури која обавља делатност заштите документарног (регистратурског) материјала и архивске грађе као културног добра од посебног друштвеног значаја на подручју Браничевског управног округа. Ова делатност састоји се у настајању, евидентирању, утврђивању и одабирању архивске грађе и излучивању безвредног регистратурског материјала у регистратурама, у преузимању архивске грађе, техничкој заштити, смештају и чувању у архивским депоима, сређивању, валоризацији, обради

архивске грађе као културног добра, у излагању, публикавању и објављивању архивске грађе, давању архивске грађе на коришћење, а у циљу заштите архивске грађе као културно-историјске баштине.

У архивским депоима Историјског архива Пожаревац смештено је и трајно се чува 557 архивских фондова и збирки, у количини од

Историјски архив Пожаревац

Фото: Марио Лисовски

око 5000 дужних метара архивске грађе, која обухвата период од друге половине 18. до краја 20. века. Архивска библиотека има око 10.000 библиотечких јединица, који обухватају период од 1650. до 2016. године.

Историјски архив Пожаревац објављује архивску грађу и наслове из завичајне историје, традиције и културе, у оквиру својих едиција: *Посебна издања* (2004 -), *Изложбени каталози* (2003 -), *Зборници докумената* (2011 -), *Научноинформативна средства о архивској грађи* (2009 -), *Електронске публикације и виртуелне изложбе* (2007 -), *Културна баштина* (2004 -), *Зборници научних радова* (2005-2008).

Стручне и научне прилоге објављује у међународном часопису „Записи“ – Годишњаку Историјског архива Пожаревац (2012 -).

Разноврсна културно-просветна делатност омогућила је Историјском архиву Пожаревац да прерасте основну функцију – чување и заштита културне баштине – и да у великој мери прошири свој рад на поље музеја, библиотеке и издавачке куће, што је донело отварање према јавности и створило широку лепезу корисника архивске грађе, посетилаца изложби и промоција књига, сарадника и пријатеља куће. Тиме се Историјски архив Пожаревац на најбољи начин афирмисао као установа културе не само у Србији, већ и на другим просторима.

Историјски архив Пожаревац
www.arhivpozarevac.org.rs
info@arhivpozarevac.org.rs
Др Воје Дулића 10
12000 Пожаревац
012 223 082

Fotografija: Mario Lisovski

Историјски архив Пожаревац   Фото: Марио Лисовски

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

72(497.11)“1918/1941“(083.824)

ЦВЕТКОВИЋ, Слободанка, 1975-

Архитектура Пожареваца у периоду између два светска рата / аутори каталога и изложбе Слободанка Цветковић, Наташа Милошевић Дулић, Петар Винкић. - Пожаревац : Историјски архив Пожаревац, 2016 (Ниш : Sven). - 70 стр. : илустр. ; 23 x 23 cm. - (Едиција Изложбени каталози / Историјски архив Пожаревац. Каталог ; 21)

Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-84969-67-7

1. Милошевић Дулић, Наташа, 1973- [аутор] 2. Винкић, Петар, 1968- [аутор]
а) Архитектура - Пожаревац - 1918-1941 - Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 225360908

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ
ПОЖАРЕВАЦ